

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”En kille vill ju spela feta gitarrsolon”.
- En observations- och intervjustudie om genus knutet
till musikundervisning

Andreas Carlsson

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Toivo Burlin

Rapportnummer: HT09 1120 22

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Musikundervisningens roll i konstruerande av genus. - En observations- och intervjustudie om genus knutet till musikundervisning

Författare: Andreas Carlsson

Termin och år: Höstterminen 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Hansson

Examinator: Toivo Burlin

Rapportnummer: HT09 1120 22

Nyckelord: musikundervisning, genus, genus som process, genuskontrakt, genussystem, isärhållande av könen, ensembleundervisning

Syftet med detta arbete är att undersöka hur genus skapas i musikundervisning och hur ett antal musiklärare och elever upplever dessa genusstrukturer. Finns det problem med den rådande ordningen och finns det speciella sammanhang då denna blir extra tydlig? För att besvara mina frågor intervjuades ett antal musiklärare och elever runt om i västra Sverige. För att komplettera bilden intervjuerna gav genomfördes ett antal observationer. I en del fall har lärarnas och elevernas utsagor kommit att ge en relativt samstämmig bild av musikundervisningen och i andra fall har dessa inte i samma utsträckning stämt överens. Det samma gäller observationerna som ibland kommit att förstärka intervjupersonernas utsagor medan de inte harmoniserat med de berättelser jag fått ta del av i intervjuerna. Resultatet pekar på att flickor och pojkar delvis väljer att ägna sig åt olika aktiviteter under musiklektionerna och att det också skiljer sig ifråga om vem som tar plats och inte. En viktig aspekt har kommit att bli att flickor i högre grad än pojkar förefaller lida brist på självförtroende när det gäller musikutövande vilket begränsar dem under musiklektionerna. Många av de tillfrågade eleverna bär i någon mån föreställningar om könskodade instrument vilka kan ledas tillbaka till historiska föreställningar om vilka instrument kvinnor respektive män förväntas spela eller passar för att spela. Då det gäller instrumentfördelningen under skolans musikundervisning visar undersökningen att det i många fall även här förefaller vara så att historiska mönster fortlever i denna. De ensemblesituationer eleverna ingår i kommer på många sätt att utgöra ett isärhållande mellan könen där pojkar dominerar och flickor intar en underordnad position.

1. Inledning.....	5
2. Problemformulering.....	6
2.1 Syfte	6
2.2 Frågeställningar	6
2.3 Avgränsningar	6
3. Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter	6
3.1 Begreppet genus	6
3.2 Genus som process	8
3.3 Genussystem.....	8
3.4 Genuskontrakt	9
3.5 Genuspedagogik	9
3.6 Musikundervisning och genus.....	10
3.7 Musicerande knutet till genus i ett historiskt perspektiv	12
3.8 Sociokulturellt perspektiv	13
3.9 Mina begrepp.....	13
4. Skolans styrdokument.....	14
4.1 Skollagen	14
4.2 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna	14
5. Material och metod	14
5.1 Metodval.....	14
5.2 Insamling och strukturering av material.....	16
5.2.1 Lärarintervjuerna	17
5.2.2 Elevintervjuerna	17
5.2.3 Observationerna	18
5.3 Etiska hänsynstaganden.....	18
5.4 Metodreflektion	18
6. Resultat.....	19
6.1 Aspgymnasiet	19
6.1.1 Läraren Axel.....	19
6.1.2 Amanda och Alice	21
6.1.3 Anders och Anton.....	22
6.1.4 Observationen.....	24
6.2 Björkgymnasiet	24
6.2.1 Läraren Bengt.....	24
6.2.2 Beatrice och Belinda	26
6.2.3 Benjamin och Björn	27
6.2.4 Observationen.....	29
6.3 Cedergymnasiet.....	30
6.3.1 Läraren Charlotte.....	30
6.3.2 Camilla och Cecilia	32
6.3.3 Charlie och Christian.....	33
6.4 Daliagymnasiet.....	34
6.4.1 Läraren Dag.....	34
6.4.2 Observationen.....	36
7. Analys	38
7.1 Könskodade instrument.....	38
7.2 Ensemblesituationen.....	39
7.2.1 Ensemblesituationen som isärhållande av könen	40
7.2.2 Motstånd och ifrågasättande.....	41

7.3 Självförtroende	42
7.4 Lärarnas syn på genus	43
7.5 Skillnader ifråga om lärares och elevers uppfattningar.....	43
8. Sammanfattning och diskussion	44
8.1 Forskningsfrågorna.....	44
8.2 Relevans för läraryrket	45
8.3 Pedagogiska konsekvenser	45
8.4 Förslag på fortsatt forskning	46
9. Källförteckning.....	47
10. Bilagor	49

1. Inledning

Får pojkar och flickor olika mycket plats i musikundervisningen? Upplever musiklärare och elever att flickor och pojkar ägnar sig åt olika aktiviteter i undervisningen, väljer de att spela olika instrument et cetera? Hur kan det se ut på några av skolorna i Västsverige? Kan det vara så att eleverna genom att ägna sig åt olika aktiviteter skapar och återskapar genus? Bakgrunden till detta val av ämne är att jag både under min verksamhetsförlagda utbildning i musik och då jag själv undervisar i musik upplevt att det verkar finnas outtalade regler och normer som styr vad pojkar respektive flickor ägnar sig åt i musikundervisningen. Kan man på något sätt förklara dessa skillnader?

Begreppet genus har under tiden för min utbildning återkommit i de mest skiftande sammanhang, ofta har jag dock upplevt att det behandlats styvmoderligt och som en pålaga ”ovanifrån”. Utifrån detta fanns ett behov av fördjupning och reflektion gällande genus och dess koppling till musikämnet och musikundervisning.

Skapande av ett feminint eller maskulint genus är något som påbörjas redan i det samma ett barn föds. ”Grattis det blev en flicka/pojke!” är kanske det första personalen på förlossningsavdelningen meddelar de nyblivna föräldrarna. ”Vad blev det?” är troligen bland de första frågor vi ställer till nyblivna föräldrar och syftar då på vilket kön det nyfödda barnet har. Utifrån svaret vi får skapar vi oss raskt en bild av den nya människan. Utifrån denna bild kan vi lättare förhålla oss till barnet, vi vet vilka kläder vi ska köpa och vilka leksaker som kan tänkas passa. Men inte bara det, föreställningarna om flickor och pojkar påverkar oss i sättet att bemöta dem. Vi talar på olika sätt, förväntar oss olika saker av barnen och uppmuntrar till olika aktiviteter beroende på kön. Kanske är det redan här vi får förklaringarna till att flickor och pojkar utvecklar olika beteenden och intressen? Kanske är det redan här vi som vuxna måste ändra våra beteenden om vill åstadkomma en förändring av de traditionella könsmodellerna?

Kopplat till musicerande och musikundervisning har jag upplevt att flickor förväntas ägna sig åt somliga instrument, främst sång och eventuellt spel på akustisk gitarr och piano medan pojkar förväntas spela rockbandsinstrument som exempelvis trummor, elgitarr och bas.

Under mina musikstudier har jag valt att arbeta med sång som huvudinstrument, något som av tradition varit vanligast bland flickor och kvinnor. I takt med musikens och samhällets utveckling i stort har allt fler pojkar och män kommit att arbeta med sång. När det handlar om rock och popband är de flesta av de förebilder vi stöter på i media män. Kvinnor är fortfarande sällsynt inom detta område. I de fall kvinnor spelar i rock- eller popband behäftas de ofta med etiketten ”tjejband” vilket jag tror bidrar till att befästa den maskulina dominansen.

Som snart utexaminerad lärare i musik tror jag det är av största vikt att reflektera över genusordningen i klassrummet, skärskåda den och söka se vad man kan göra för att motverka stereotypa könsroller och verka för jämställdhet. Något som faktiskt ingår i vårt läraruppdrag och står formulerat i såväl skollag som läroplan.

2. Problemformulering

Under den här rubriken presenteras syftet med uppsatsen. Vidare presenteras de frågeställningar som fungerat som utgångspunkt för arbetet.

2.1 Syfte

Det övergripande syftet med mitt examensarbete är att undersöka hur genus skapas i musikundervisning och hur ett antal musiklärare och elever ser på dessa strukturer. Upplever lärare och elever problem med den rådande genusordningen? Hur kan i så fall dessa problem se ut?

2.2 Frågeställningar

Går det att se någon uppdelning mellan flickor och pojkar gällande deltagande och val av instrument?

Finns det speciella tillfällen i musikundervisningen då uppdelningen mellan könen blir extra tydlig?

Vad kan tänkas styra flickors respektive pojkars eventuellt olika handlande under musikundervisningen?

2.3 Avgränsningar

Min studie kommer att fokusera på föreställningar om genus knutna till musikundervisning och musikutövande. En sådan här studie kunde mycket väl också innehålla andra parametrar som kopplat samman genusbegreppet med exempelvis, socioekonomisk bakgrund och etnicitet et cetera. En sådan uppsats skulle troligen givit ett än mer fylligt material med ytterligare vinklingar. En sådan ansats faller emellertid utanför min studie som kommer att fokusera på föreställningar om genus knutet till musicerande och musikundervisning.

3. Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer jag att presentera den forskning jag tagit del av och som kommit att ligga som grund för mitt arbete. I detta kapitel kommer jag att presentera den forskning rörande: begreppet genus, genus som process, genusystem, genuskontrakt, genuspedagogik, forskning kring musikundervisning och genus, musicerande knutet till genus i ett historiskt perspektiv, ett sociokulturellt perspektiv på lärande som jag tagit del av. Kapitlet avslutas med en presentation och sammanfattar av de begrepp som kommer att tjäna som verktyg för min analys.

3.1 Begreppet genus

Enligt Svenska Akademiens ordlista betyder ordet 'genus' "grammatiskt kön; släkt av djur el. växter; inom kvinnoforskning: socialt kön" (SAOL, 2006).

Slår man på genus i Nationalencyklopedin kan man läsa följande definition:

begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön." (www.ne.se, 2009-11-19).

Vidare kan man läsa att begreppet genus används för att:

betona *relationen* mellan könen, dvs. att uppfattningar, normer och idéer om kön skapas relationellt, samt som ett redskap för att studera de i tid och rum varierande formerna av vad som uppfattas som manligt och kvinnligt. (www.ne.se, 2009-11-19).

Historikern och genusforskaren Yvonne Hirdman kan betraktas som den som först införde begreppet 'genus' i Sverige under slutet av åttiotalet. Poängen med att välja att använda ordet genus var att fokusera på förståelsen av att vi inte per automatik föds med en uppsättning egenskaper beroende av vårt kön (Hirdman, 2008). Snarare ville man genom att använda ordet genus påpeka att kvinnligt och manligt är någonting som skapas och återskapas genom handling. Hirdman skriver att:

”Jag föreslår att vi med genus sätter namn på den alltmer komplicerade kunskap vi har om >>manligt>> och >>kvinnligt>>, vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt >>görs >>(Hirdman, 1988:51).

Man kan således förstå det som att man på grund av det kön man fötts till kommer att stöta på vissa förutfattade meningar och utsättas för handlingar med syfte att skapa ett speciellt sorts genus. Heléne Thomsson menar att ”kategorierna kvinnlighet och manlighet är skapade produkter eller abstraktioner. Det finns inte något som är kvinnligt eller manligt från början” (Thomson, 2003:23). Vidare påpekar hon att det är dessa konstruktioner som reglerar varför kvinnor och män uppträder på olika sätt.

Att man valde ordet genus som tidigare bara använts inom lingvistik förklarar Hirdman med att ordet ”var *tomt* – och därmed fyllt av löften om oanade förståelser och möjligheter ... Åter behövdes ett begrepp för att kunna analysera kvinnors underordning och förstå mäns och kvinnors delaktighet i den” (Hirdman, 2008:12).

Under sextiotalets kvinnodebatt kom ordet 'könsroll' att användas flitigt och Hirdman påpekar att det med tiden kom att associeras med vissa radikala politiska falanger. Hirdman menar att detta kom att bidra till att könsrollsbegreppet förlorade i kraft då det allt mer kommit att fokusera på rollerna som sådana. Att det var rollerna som bar skulden till att ojämlikheter mellan könen levde kvar (Hirdman, 2008).

Genom att välja ordet genus ville man istället åstadkomma en större förståelse för ”att det handlar om både män och kvinnor och om *sociala* processer” (Hirdman, 2008:12).

Könsrollsbegreppet tenderar enligt Hirdman snarare än att överbrygga motsättningarna mellan biologi och kultur befästa dessa. Hon uttrycker det på följande sätt:

Att det som begreppet könsroll ständigt belyser och fasthåller, är det osynliga bindestreck mellan kön – och roll. Det blir en mer eller mindre ofrånkomlig uppdelning mellan kön, kön som i kropp, könsorgan, biologi, natur och roll, roll som i kulturell överbyggnad, konstruktion. Både könsroll, eller som den något klumpiga översättningen av gender till ”socialt (konstruerat) kön”, riskerar därmed att hela tiden ses som en enkel formel av komponenterna ”socialt + ”kön”, dvs. 1+1 = 2 (Hirdman, 2008:13).

Begreppet genus tomhet skulle just kunna fungera på det sättet att det inte drar upp en skiljelinje mellan kön och roll utan snarare fokuserar vilka roller det biologiska könet förväntas spela.

3.2 Genus som process

Genus bör ses som en process där människan formas till en maskulin eller feminin individ. Den genusformande processen – könssocialisationen – styrs av samhällssystem, hierarkier och kulturella attityder. Genom att göra, skapa och forma olikheter mellan könen konserveras eller förändras den rådande fördelningen av makt och resurser i ett samhälle (Läraryrket, 1998:9).

I sin avhandling skriver Fanny Ambjörnsson om hur en grupp gymnasieflickor ständigt genom sina handlingar skapar och återskapar sitt kvinnliga genus. Det innebär att de genom att utföra vissa speciella handlingar de upplever som kvinnliga, eller som får dem att framstå som mer feminina hela tiden bidrar till att befästa, skapa och återskapa sina genuspositioner som just flickor (Ambjörnsson, 2004).

Einarsson och Hultman beskriver i sin bok *Godmorgon pojkar och flickor* (1984) att hur vi använder språket spelar en avgörande roll för hur pojkar och flickor fostras in i ett bestämt mönster. De menar att pojkar och flickor redan från födseln förväntas vara på ett visst sätt vilket leder till särbehandling från de vuxnas sida (Einarsson & Hultman, 1984).

Flickor får till exempel ett barnsligare och mjukare tilltalstonfall, medan pojkarna får ett vuxnare och robustare tilltal [...] Flickorna möter överbeskydd och kontroll. De lär sig att göra avkall på sin strävan efter självständighet och inriktar sig i stället på att få uppskattning för just sin brist på självhävande (Einarsson & Hultman, 1984:227).

Vidare skriver Einarsson och Hultman att de verbalaste pojkarna i de situationer de studerat "skaffat sig makten över språket och genom språket" (Einarsson & Hultman, 1984:227). De påpekar även att det finns skillnader i hur länge man ammar pojkar och flickor och att man tar i dem på olika sätt (Einarsson & Hultman, 1984).

3.3 Genussystem

Med begreppet genusystem vill man försöka åskådliggöra de förhållande som råder mellan könen på en strukturell nivå som omger vårt dagliga liv. På så sätt kommer också detta system inrama vår vardag och påverka de handlingar vi utför.

"Genussystemet handlar om till synes självklara och omedvetna regler som styr vår vardag och maktfördelningen i samhället" (Läraryrket, 1998:11). De två bärande principerna i ett genusystem är dels dikotomisering – isärhållande – av könen och dels mannens överläge över kvinnan (Läraryrket, 1998, Hirdman, 2008).

Ett förslag på hur genusystemet kan förstås är att det finns system mellan könen som följer samma mönster oavsett var i vilka sammanhang man befinner sig "...ordningen mellan könen har en systematisk karaktär och visar sig i alla aspekter av samhällslivet" (Gemzöe, 2002:80).

Anledningen till att detta system hålls vid liv menar bland annat Heléne Thomsson är att ingen ifrågasätter och att människor gång efter annan utför handlingar som bidrar till att systemet kan fortsätta existera. Med systemets fortsatta existens kvarstår uppdelningen mellan könen (Thomsson, 2003). Det skulle till och med kunna vara så att vi inte ens ser detta system utan att det blivit en naturlig och självklar del av vår tillvaro. Thomsson menar att detta genusystem, eller *könsmaktssystem*, trots att det är ojämnt kan bidra till ett ramverk inom vilket vi känner oss trygga.

Lena Gemzöe kritiserar dock ovanstående idé om genussystemet med att det befäster en rangordning mellan könen. Gemzöe menar att man skulle kunna tänka sig genussystem som ser olika ut beroende av den kontext som de är del av. Hon påpekar att man till och med skulle kunna tänka sig ett genussystem där jämlikhet mellan könen råder (Gemzöe, 2002).

3.4 Genuskontrakt

Detta kontrakt ska inte förstås som ett kontrakt i bemärkelsen att det rör sig om något skriftligt avtal mellan könen. Tvärtom handlar det snarare om outtalade regler och normer som reglerar vad som är passande för och förväntas att en kvinna eller man att sysselsätta sig med. Det kan till och med handla om sådant man BÖR göra på grund av det kön man fötts i (Hirdman, 2003).

När det handlar om genuskontraktet sätter man samspelet mellan kvinna och man i fokus. Det är i denna relation som genussystemet ständigt både skapas och upprätthålls. Det är genom att analysera genuskontraktet man kan förstå de olikheter som finns gällande exempelvis kvinnors och mäns olika positioner i samhället. Då vi alla är delaktiga i skapande och upprätthållande av genuskontraktet ter det sig närmast naturligt att följa detta och mycket svårt att bryta mot det (Lärarförbundet, 1998).

3.5 Genuspedagogik

Kajsa Svaleryd skriver i sin bok *Genuspedagogik* (2003) att det är av största vikt för pedagoger att bli medvetna om vilka könsnormer och värderingar de själv är bärare av och som kan komma att påverka den undervisning de bedriver. Svaleryd menar att det krävs att man granskar de föreställningar man har om vad som är kvinnligt respektive manligt. Hon skriver att det är pedagogernas uppgift att synliggöra och problematisera de könsrollsmönster som eleverna bär med sig in i skolan för att försöka vidga och utmana dessa. Pedagogerna behöver utarbeta metoder och material där båda könen ges lika möjligheter att på lika villkor delta i skolans undervisning. Detta utan att traditionella och stereotypa könsrollsmönster upprätthålls eller återskapas (Svaleryd, 2003:8f). Hon poängterar vikten av ett genusperspektiv inom den pedagogiska verksamheten på följande sätt:

”Att tänka i termer av socialt skapat kön – genus – i en pedagogisk miljö synliggör de specifika mönster som finns för gruppen flickor och gruppen pojkar” (Svaleryd, 2003:14).

I Lärarförbundets material *Lika för lika. Strategier för en jämlik skola* (1998) talar man om att det innanför skolans väggar råder separata pojk – respektive flickkulturer. Eleverna förefaller i stor utsträckning välja att umgås i homosociala sammanhang och endast undantagsvis frivilligt att vara tillsammans med det motsatta könet. Svaleryd menar att detta är problematiskt så till vida att valet av den homosociala samvaron begränsar elevernas möjligheter att ta del av varandras, både pojkars och flickors, erfarenheter och lärande (Svaleryd, 2003). I *Lika för lika* påpekas att flickor och pojkar bemöts på olika sätt och att denna särbehandling bidrar till att förstärka könsstereotypa bilder av könen. Dessa könsstereotyper bidrar i sin tur till att de olika kulturerna kan växa.

I *Lika för lika* kan man se att en flickkultur bland annat präglas av att flickorna som ingår i den är plikttrogna, lär sig relatera till andra, tvivlar på den egna förmågan och drar sig för att ta risker. En pojkkultur präglas till stor del av raka motsatserna. Pojkarna är självständiga, prestationsinriktade och risktagande (Lärarförbundet, 1998). Svaleryd menar att man som

pedagog måste synliggöra de förväntningar och stereotypa bilder av könen man har för att kunna utmana dessa.

Som lärare och pedagog i skolan måste man våga och vilja se sig själv och sin verksamhet ur ett nytt perspektiv. Genom att perspektivera kan man lättare få syn på sina egna och andras förutfattade meningar om könen och se på eventuell omedveten särbehandling. Svaleryd menar att de arbetslag pedagogerna ingår i måste skaffa sig kunskap om genus och maktstrukturer för att därigenom skapa en gemensam plattform att utgå ifrån i arbetet. Det krävs också kunskap om hur det egna förhållningssättet kan påverka andra människors uppfattning om sig själva (Svaleryd, 2003). Svaleryd poängterar vikten av att man som pedagog agerar förebild för sina elever, detta uttrycker hon på följande sätt ”att vara en förebild som pedagog innebär att man måste göra upp med sina egna omedvetna föreställningar” (Svaleryd, 2003:33).

Att jämställdhet är en pedagogisk fråga motiveras med ”formuleringarna i skolans styrdokument ger uttryck för att könsskillnader som kommer till uttryck och befästs i våra institutioner för lärande ses som en social konstruktion [...] Jämställdhet är ytterst en pedagogisk fråga” (Svaleryd, 2003:45). Hon påpekar att jämställdhet är en fråga om kunskap då det handlar om att skaffa sig nödvändig kunskap för att synliggöra och utmana de könsmonster vi både möter och återskapar i vårt dagliga liv.

Svaleryd skriver att det är viktigt att man i skolan arbetar i grupper med både pojkar och flickor då det är mycket vanligt att eleverna på egen hand ofta söker sig till grupper som enbart består av det egna könet. Vidare menar hon att könssegregerade grupper kan leda till att befästa och understryka skillnaderna mellan könen. I en del sammanhang kan det dock finnas poänger med att arbeta med pojkar och flickor för sig. Svaleryd skriver att man då måste påpeka att det finns poänger både i att arbeta med könen var och en för sig men också tillsammans, både pojkar och flickor. ”I flick- respektive pojkgrupper kan man stärka barnens könsidentitet *samtidigt* som man kan stimulera varje barn att utmana stereotypa handlingar och mönster” (Svaleryd, 2003:65). Att det skulle vara den enda lösningen på genusproblematiken förkastar hon dock och menar att det vore en allt för enkel väg att enbart arbeta med könssegregerade grupper. Den genusproblematik vi möter i skolans värld handlar om värderingar och normer som man måste lyfta upp och arbeta med. Målet enligt Svaleryd är att arbeta för att eleverna finner sin identitet som människa snarare än som kön (2003).

Avslutningsvis menar Svaleryd att genusperspektivet inte är någonting som kan eller ska avgränsas till en studiedag eller ett separat ämnet på schemat. Genusperspektivet måste genomsyra all den dagliga verksamhet som bedrivs i skolan. ”...genusperspektivet ska integreras in i alla frågor, överallt och alltid” (Svaleryd, 2003:37).

3.6 Musikundervisning och genus

I sin doktorsavhandling *Växa upp med musik* (2009) har musikvetaren och musikläraren Åsa Bergman under tre års tid följt en klass elever på högstadiet. Hennes syfte har varit att undersöka elevers användande av musik. Materialet till avhandlingen består av ett stort antal intervjuer med och observationer av elever. Vid ett par tillfällen har Bergman observerat elever i samband med musikundervisning och annan musikalisk aktivitet, såsom spel i rockband i fritidsgårdens regi. Vad man märker är att just spel i rockband som kommit att utgöra en allt större del av skolans musikundervisning fungerar som ett sätt att befästa en ’hegemonisk maskulinitet’ (Bergman, 2009a). Detta blir således ett sätt för eleverna att på

musikalisk väg skapa ett maskulint genus. Bergman förklarar denna hegemoniska maskulinitet som den främsta sorten som är överordnad både annan maskulinitet och femininitet. De som i avhandlingen tydligast lyckas skapa och återskapa denna maskulinitet är de pojkar som på egen hand, ofta utanför skolans väggar, förvärvat rockbandskunskaper. Dessa kunskaper bär de självfallet med sig till skolans musikundervisning och drar där stor nytta av dem. Undersökningen visar tydligt att dessa pojkar var de som bäst lyckades uppnå kursplanens mål i musikämnet. Parallellt med detta skapar de samtidigt den hegemoniska maskuliniteten.

Intressant att notera är att den rockbandsbaserade undervisningen verkar som ett sätt att sortera elever i olika fack. Flickorna i Bergmans avhandling påtalar gång efter annan att de saknar den kompetens och de kunskaper de anser nödvändiga för att kunna delta i undervisningen på ett för dem tillfredsställande sätt. Särskilt märker man dessa uttalanden bland flickor som egentligen besitter för sammanhanget mycket relevant kompetens och kunskap. Bergman menar mot bakgrund av detta att flickorna i själva verket uttrycker en oförmåga att identifiera sig med den 'hegemoniska maskulinitet' som för dem kommer att utgöra ett hinder och en barriär som gör det svårt för dem att ta del i musikundervisningen på samma villkor som de pojkar som redan på förhand besitter kunskaper och är vana att spela i rockbandssammanhang. Bergman menar att flickornas underordnade ställning under musiklektionerna blev ett sätt för dem att betona sin femininitet som en motpol till den hegemoniska maskuliniteten. (Bergman, 2009a, 2009b).

De pojkar i Bergmans undersökning som inte hade någon rockbandserfarenhet var de som allra tydligast riskerade att inte nå upp till kursplanens mål för musikämnet. Dessa pojkar höll låg profil under musiklektionerna och för dem blir det i stort sett omöjligt att iscensätta en hegemonisk maskulinitet. (Bergman, 2009a).

Ser man till ett tidigare examensarbete från Musikhögskolan i Malmö kommer det där fram att pojkarna i de observerade klasserna på många sätt dominerar skolans musikundervisning. Dels genom att på ett självklart sätt ta för sig bland instrument och uppgifter, men också genom att dominera det gemensamma talutrymmet. Flickorna i undersökningen intar en mer tillbakadragen position och bland de musikaliska aktiviteter de väljer att ägna sig åt märks främst sång. Flickorna ger uttryck för en betydligt större osäkerhet inför musikämnet jämfört med pojkarna (Andersson, 2007).

I en C-uppsats i musikpedagogik från Musikhögskolan vid Örebro Universitet har man undersökt musiklärares medvetenhet kring genusfrågor i musikundervisningen. Där märker man att dessa i ganska stor utsträckning inte tänkt så mycket på musik knutet till genus. De tillfrågade lärarna menar att musik spelar en stor och viktig roll gällande ungdomars identitetsskapande och att det också finns musik som är 'genusmärkt'. Med detta menas att det finns musik som i större eller mindre grad tilltalar ungdomar beroende av vilket kön de har. Vad lärarna i undersökningen inte reflekterat över är hur musik och musikundervisning kan bidra till att skapa genus enligt stereotypa mallar. Även i denna studie framstår det som tydligt att pojkar i större utsträckning än flickor dominerar skolans musiklektioner. En av de tillfrågade lärarna påpekar att hon vid flertalet undervisningstillfällen känt sig tvungen att först besvara klassens rastlösa pojkar för att på så sätt skapa arbetsro för alla elever. Trots detta menar lärarna att de inte har några genusrelaterade problem eftersom flickor utgör en majoritet av skolans elevunderlag. På detta sätt menar de att flickorna i egenskap av majoritet på skolan intar en starkare ställning jämfört med pojkarna. (Enbäck & Lidström, 2006)

3.7 Musicerande knutet till genus i ett historiskt perspektiv

Sett ur ett historiskt perspektiv kan man se tydliga tendenser till att de olika könen tilldelats och därmed troligen också förväntats utföra olika musikaliska aktiviteter och ägna så åt spel på olika instrument.

Enligt Öhrnström, Ramsten kan man lätt luras att tro att kvinnor i mindre grad än män historiskt sett ägnat sig åt musik. Så är inte alls fallet, vad man däremot kan konstatera är att kvinnors musikutövande ofta varit koncentrerat till hemmet och de mindre arenorna. Både i det antika grekland och i romarriket förekom kvinnliga musiker och kvinnligt musicerande. Kvinnors musicerande tycks präglad av spel på svagt klingande instrument medan männen spelade utomhus i krigiska sammanhang och då ofta på horn och trumpetor som kan betraktas som ganska ljudstarka (Öhrnström, Ramsten, 1989).

Under medeltiden tilläts inte kvinnor delta i det musicerande som ägde rum i kyrkan, enda forumet där de fick möjlighet att ägna sig åt sakral sång var i det avskilda nunneklostret. Inte förrän under renässansen i Italien intresserade man sig i för de klanger man kunde åstadkomma med hjälp av kvinnorösten (Derkert, 2003). Sångmässigt utvecklades under 1700-talet en mer markant skillnad mellan kvinnors och mäns sätt att sjunga. Männens sångstil kan beskrivas som aggressiv medan kvinnas mer utvecklades till att vara skönklingande. Man strävade efter att skapa musikaliska könsskillnader genom att i musikstyckena kontrastera en djup manlig röst, bas eller baryton, mot en kvinnlig sopran eller mezzosopran (Derkert, 2003).

Under det sena 1700-talet och början av 1800-talet var det mycket vanligt att kvinnor ur de högre samhällsskikten ägnade sig åt spel på klaverinstrument. Att en kvinna däremot skulle kunna spela kontrabas, violin eller blåsa i tuba ansågs mycket opassande och skulle enligt den här tidens mått mätt se löjligt ut (Öhrnström, Ramsten, 1989).

Under 1800-talet menade man att kvinnor genom att spela klaver förstärkte sin kvinnlighet, dessutom ansåg man att hon genom att klä sig vackert och närmast lite erotiskt bidrog till att försätta åhörarna i ett tillstånd av välmående och flykt från vardagens tristess. Kvinnans roll som musikutövare kan alltså mot denna bakgrund förstås fokusera på att väcka välbehag och nöjesamhet hos åhörarna. Öhrnström och Ramsten skriver i sin bok att: "kvinnan ska icke glänsa, utan röra och förnöja" (Öhrnström, Ramsten, 1989:11.). Glänsandet och den musikaliska virtuositeten som annars präglar 1800-talets musikliv verkar vara något förbehållet mannen.

I konsekvens med detta var det intima hemmamusicerandet kvinnogöra, offentliga konserter och operaföreställningar, med undantag för sångerske – och harpinsatser, mansgöra (Derkert, 2003:7).

Under den senare delen av 1800-talet börjar uppfattningen om vad kvinnor kan spela vidgas och de ges allt större utrymme att ta del i musikutbildning. Detta hänger samman med den samhällsutveckling som bidrar till att stärka kvinnans politiska och ekonomiska ställning. Det kom nu att bli allt vanligare att även kvinnor t.ex. spelar cello och violin (Öhrnström, Ramsten, 1989).

Den svenska folkmusiktraditionen är präglad av tydliga uppdelningar mellan vilka instrument och musikaliska aktiviteter kvinnor respektive män ägnade sig åt. Den mesta instrumenthanteringen sköttes av män. De kunde fritt ägna sig åt spela exempelvis dragspel

och fiol vilket inte var aktuellt för dåtidens kvinnor då dessa musikaliska aktiviteter ansågs vara okvinnliga. Vad man som kvinna ägnade sig åt var musicerande med anknytning till hemmet och arbetet där. Här finner vi bland annat aktiviteter som sång, kvinnor sjöng bland annat arbetsvisor, lockrop och kulning. Den tradition av instrumentspel man kan knyta till kvinnor på den här tiden är spel på horn eller lur som kan förklaras med att dessa användes för att locka på betesdjuren (Öhrnström, Ramsten, 1989).

Sammanfattningsvis kan man säga att kvinnors och mäns musicerande sett ganska annorlunda ut genom tiderna. Enligt Derkert (2003) kan man se att kvinnors musikskapande genom historien sammanfallit med starka kvinnorörelser. Männens forum att framföra sin musik har varit de mer offentliga arenorna medan kvinnor varit hänvisande till musikutövande knutet till hemmet. Det har också funnits en tydlig avgränsning för vad kvinnor respektive män tillåts spela. Instrumenthantering förefaller i stor utsträckning tilldelats män medan kvinnor endast tillåts spela ett begränsat antal instrument och ägna sig åt sång. Inte förrän i våra dagar, runt nittonhundrasextio- och sjuttioitalen betraktades kvinnlighet inom musik som något positivt och intressant (Derkert, 2003).

3.8 Sociokulturellt perspektiv

Kärnan i ett sociokulturellt perspektiv är att människan formar sin verklighet utifrån den kontext som omger henne. Samtidigt påverkar hon också den omgivning vari hon befinner sig. I ett sociokulturellt perspektiv fokuseras just samspelet mellan den enskilde och dess omgivande kontext, vilka kommer att färga av sig på varandra. För att förstå mänskliga handlingar måste man se till hela den omgivande kontext, i vilken handlingarna äger rum (Säljö, 2000). I ett sociokulturellt perspektiv utgår man ifrån att "människan integreras i det sammanhang eller den kontext hon växer upp i" (Claesson, 2002:29). Man menar att det är genom aktivt deltagande lärande äger rum och att man genom att delta får tillgång till de kunskaper som gemensamt konstrueras i denna kontext. Claesson skriver att "Det är genom att delta i ett sammanhang, vara i en kontext, som lärande äger rum. Olga Dysthe uttrycker det på följande sätt

De fysiska och sociala kontexter där kognition sker är en integrerad del av aktiviteten, och att aktiviteten är en integrerad del av det lärande som sker. Hur en person lär och situationen där han lär är således en fundamental del av det som lärs... "I det verkliga livet finns det aldrig några isolerade enstaka objekt eller handlingar; ett ting eller en handling är alltid en speciell del, fas eller sida hos en omgivande upplevd värld" (Dysthe, 2003:42).

I ett sociokulturellt perspektiv poängteras lärandets sociala natur och detta förstås som att vi som personer och de sammanhang vi befinner oss i ser ut som de gör beroende av en mängd faktorer där inte minst de historiska faktorerna spelar roll.

3.9 Mina begrepp

Utgångspunkterna som kommer att finnas med hela tiden är distinktionen mellan biologisk kön och genus (se 3.1.), synen på genus som process (se 3.2) och lärande betraktat ur ett sociokulturellt perspektiv (se 3.8). Begreppen har valts ut för att ur ett genusperspektiv söka förstå den verksamhet jag sett men också för att förklara de utsagor jag fått ta del av från såväl lärare som elever. De begrepp som kommer att tjäna som verktyg för min analys är *genussystem* som bidrar till att flickor och pojkar delvis ägnar sig åt olika saker (Läraryrket, 1998, Gemzöe, 2002, Hirdman, 2008). Här kommer jag också att använda mig av begreppet *genuskontrakt* som reglerar vad flickor respektive pojkar väljer att

sysselsätta sig med (Lärarförbundet, 1998, Hirdman, 2003). För att förstå den faktiska praktiken bestående av kroppar i handling i klassrummet har jag inspirerats av Åsa Bergmans tankar om *hegemonisk maskulinitet* (Bergman, 2009a&b).

4. Skolans styrdokument

I våra styrdokument står det att den verksamhet som bedrivs i skolan skall verka för att främja jämställdhet mellan könen. Det åligger alla som arbetar inom skolan att aktivt motarbeta stereotypa könsroller och särbehandling på grund av kön. Jämställdhet mellan könen ses i styrdokumentet som en grundläggande demokratifråga och handlar om att alla elever oavsett kön ska ges samma rättigheter och möjligheter.

4.1 Skollagen

I skollagen regleras hur skolans verksamhet ska bedrivas. Här formuleras vilka krav som ställs på kommunerna. Det är också i skollagen skolplikten och rätten till utbildning som formulerade. (Skollagen 1985:1100). När det gäller jämställdhet mellan könen finner vi följande citat:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen (Lag 1 999:886).

4.2 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna

I Läroplanen för de frivilliga skolformerna kan man under rubriken skolans *värdegrund och uppdrag* läsa att skolan spelar en viktig roll när det gäller att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Under 1.1 *Grundläggande värden* kan man läsa följande:

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män

Vidare står det under rubriken *En likvärdig utbildning* att: ”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.” (Lpf 94)

5. Material och metod

Under denna rubrik kommer jag att diskutera mitt val av kvalitativa metoder. Jag kommer att beskriva hur jag samlat in och strukturerat mitt material och de etiska hänsynstaganden jag tagit i samband med studien.

5.1 Metodval

För att få en inblick i hur lärare och elever tänker kring könens eventuellt olika deltagande och val av aktiviteter under musikundervisningen har jag valt att genomföra ett antal kvalitativa intervjuer. För att få en bild av hur det kan se ut i undervisningssammanhang har

jag valt att observera ett antal musiklektioner för att se om det där framkommer några skillnader och eventuella mönster. Valet av en kvalitativ metod bottnar sig i möjligheten att på ett djupare sätt få tillgång till de intervjuades tankar, föreställningar och uppfattningar om den verksamhet de är delaktiga i. Kvale och Brinkmann(2009) skriver att den kvalitativa intervjun kommer väl till pass då man är intresserad av att ta reda på mer om det som de kallar intervjuobjektens 'livsvärld', vilket i mitt fall kommer att vara den dagliga pedagogiska verksamheten i klassrummet.

Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun som här kommer att diskuteras är att förstå ämnen från den levda vardagsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv. Strukturen är ungefär samma som i ett vardagligt samtal, men som professionell intervju för den med sig ett angreppssätt och en frågeteknik av arteget slag. (Kvale & Brinkmann, 2009:39f).

Detta artema slag innebär i fallet med de intervjuer jag genomfört att de även om de på många sätt liknat ett vardagligt samtal inte är det. För att vara säker på att täcka in så många som möjligt av de forskningsfrågor som undersöks har utgångspunkten för intervjuerna varit en frågelista som mer kommit att fungera som en 'intervjuguide'. I de fall de intervjuade tagit upp andra aspekter än de som inledningsvis efterfrågats har jag strävat efter att vara lyhörd och visa även detta intresse. Om denna form av halvstrukturerad intervju skriver Kvale och Brinkmann

En halvstrukturerad livsvärldsintervju söker förstå teman i den levda vardagsvärlden ur undersökningspersonens eget perspektiv. En sådan intervju söker erhålla beskrivningar av intervjupersonens levda värld utifrån en tolkning av innebörden hos de beskrivna fenomenen. (Kvale & Brinkmann, 2009:43)

Den halvstrukturerade intervjun beskriver Kvale och Brinkmann med att

...den varken är ett öppet vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär. Den utförs enligt en intervjuguide som fokuserar på vissa teman och som kan innehålla förslag till frågor. Intervjun skrivs vanligen ut, och den utskrivna texten och bandinspelningarna utgör det material som sedan blir föremål för analys. (Kvale & Brinkmann, 2009:43)

Att förutom intervjuer även observationsmetoden valdes bottnar sig i viljan att se hur lärarna och eleverna faktiskt agerade i den praktik som musiklektionerna utgör. Målet har varit att få en bild av hur intervjupersonernas utsagor antingen sammanfaller eller står i kontrast till hur musiklektionerna gestaltar sig. Stukát skriver att observationsmetoden lämpar sig väl då man vill undersöka hur någonting faktiskt förhåller sig. (Stukát, 2005). "Att använda någon form av observation brukar vara lämpligast när man vill ta reda på vad människor faktiskt gör, inte bara vad de säger att det gör." (Stukát, 2005:49). Observationer är lämpliga att genomföra då man är intresserad av att studera processer eller strukturer det är svårt att uttrycka verbalt eller när det handlar om sådant som ter sig så självklart att människor inte reflekterar över det och heller kanske inte uttrycker det i ett intervjusammanhang. (Esaïasson, Gilljam & Oscarsson, m.fl., 2007)

Genom att genomföra observationer får man som forskare direkt tillgång att studera människors beteenden utan några mellanled, oftast får man dessutom tillgång till kunskap hämtad från det sammanhang man är intresserad av att undersöka. (Stukát, 2005) Nackdelen med observationsstudier kan vara att man till mycket stor del endast får tillgång till de yttre skeenden som äger rum. Det är mycket svårt att genom observation få inblick i människors tankar och känslor. (Stukát, 2005, Esaïasson, Gilljam & Oscarsson, m.fl., 2007)

Förhoppningen har varit att genom att kombinera observation med intervjuer få tillgång till både tankar och känslor men också de faktiska handlingarna och beteendena.

5.2 Insamling och strukturering av material

Mitt material samlades in på fyra olika gymnasieskolor i Västsverige. Anledningen att skolorna valdes ut på ett så pass stort område var i förhoppning att få mer spridning i svar från både elever och lärare. Samtliga skolor är kommunala gymnasier och detta beror enbart på det faktum att det var ifrån dessa jag fick positiva svar. Från början tillfrågades lika många kvinnliga som manliga musiklärare men endast en kvinnlig lärare tackade ja till att ställa upp i min undersökning. Intervjupersonerna kontaktades via telefon eller mail där jag berättade om syftet med min undersökning, att jag önskade få tillfälle att samtala med lärare, elever och göra en observation av de intervjuade personerna då de har lektion. Jag framförde i samband med telefonsamtalet och mailet önskemålet om att få intervju och observera elever i gymnasieskolans år 3. I en del fall hörde lärarna sig för om det fanns elever villiga att ställa upp på intervju. I andra fall sökte jag själv upp frivilliga elever att intervju i samband med den observationsstudien. Att jag valde att fokusera på elever i gymnasieskolans tredje år beror delvis på att de flesta elever är myndiga och tillstånd från vårdnadshavare inte krävs, något jag ansåg skulle ta allt för lång tid att samla in från hela klasser. Den största anledningen till att jag ville intervju elever i trean var att jag föreställde mig att de deltagit i mycket musikundervisning under sina skolår och därför skulle ha mycket intressanta, tankar och funderingar att delge gällande flickors och pojkars deltagande under musiklektionerna.

I de fall det varit möjligt att spela in intervjuerna har detta skett. I annat fall har intervjupersonernas svar noggrant skrivits ner och lästs upp för dem i samband med intervjuens avslutande del. Detta för att undvika eventuella missförstånd eller för att undvika att missa sådant de intervjuade anser vara viktigt.

De inspelade intervjuerna transkriberades och de nedtecknade intervjuerna skrevs rent på dator. Dessa nedteckningar utgjorde sedan ett råmaterial för fortsatt arbete och analys. Genom upprepad och noggrann läsning började så småningom mönster och teman utkristalliseras. "...det eftersökta innehållet i texten ligger dolt under ytan och endast kan tas fram genom intensiv läsning av texten" (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2007:237). Dessa mönster och teman sattes i relation till varandra för att se på likheter och skillnader ifråga om intervjusvar. Vidare relaterades dessa mönster till den lästa litteraturen för att söka förklara dessa. Bakgrunden till valet av denna kvalitativa analys av intervjumaterialet är tron att intervjupersonernas svar på frågor inte kan betraktas separat utan måste relateras till en omgivande kontext som kommer att påverka deras tillvaro. På detta sätt har jag sökt komma åt intervjuernas helhet, enskilda yttranden kan inte behandlas som separata delar utan måste förstås mot bakgrund av hela intervjun och den kontext intervjupersonen befinner sig i. Genom detta kommer intervjun som helhet bli mer än bara summan av delarna (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2007).

Utgångspunkten för de observationer som genomförts är ett observationsprotokoll som sammanställdes innan observationernas genomförande. Grunden till detta protokoll är hämtat från en uppsats skriven vid Musikhögskolan vid Örebro universitet (Enbäck & Lidström, 2006). Observationsprotokollet omarbetades för att bättre passa min undersökning. Vid flera av observationerna valde jag att förutom att följa observationsprotokollets punkter även anteckna sådan som hände och som jag antog skulle vara av intresse för min undersökning. I ett inledande skede av arbetet övervägdes möjligheten att använda videokamera som hjälpmedel att registrera grupperna. Detta valdes bort med tanke på att kameran i sig kan

utgöra ett störande moment som bidrar till att eleverna ändrar sina beteenden och istället fokuserar på att de blir inspelade. Denna metod skulle kräva en viss tillvänjningsperiod (Stukát, 2005) något som tidsramen för undersökningen inte tillät.

Det observerade materialet lästes igenom och sammanställdes, skrevs rent på datorn och skrevs sedan ut. Materialet här bildade också snart mönster som blev tydliga då de utskrivna sidorna exempelvis placerades bredvid varandra. På detta sätt kunde likheter och skillnader tydligare uppfattas. De mer spontana anteckningar som fördes i samband med observationen utgjorde ofta ett gott komplement och kunde i viss mån förklara strukturer och mönster i klassrummen. Det observerade materialet analyserades på liknande sätt som intervjuerna. Genom pendling mellan att studera enskilda händelser och lektionen som helhet sökte jag få en bild av vad som faktiskt ägt rum. Ur detta perspektiv betraktas de observerade lektionerna som mer är bara summan av enskilda händelser (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2007:237).

5.2.1 Lärarintervjuerna

Tid för intervjuer med lärarna avtalades via telefon eller mail. Väl på plats söktes lärarna upp och plats för intervjun bestämdes av dem. Vanligen kom intervjuerna att äga rum i deras arbetsrum eller i skolans personalrum. I fallet med läraren "Charlotte" intervjuades hon i matsalen på den skola hon och hennes elever för tillfället befann sig. I de fall lärarintervjuerna var möjliga att spela in kontrollerade jag att lärarna tyckte det var i sin ordning att jag tog upp vår intervju på band. Något ingen misstuckte till. För att "värma upp" mina lärarinformeranter bad jag dem i korthet att berätta lite om sig själv, sina huvudinstrument, hur länge de varit yrkesverksamma som lärare, hur länge de arbetat på sin nuvarande arbetsplats et cetera. Efter detta ledde jag successivt in dem på frågor rörande flickors och pojkars deltagande i musikundervisningen och deras tankar kring detta. Jag strävade hela intervjun igenom efter att arbeta med så öppna frågor som möjligt och kom på så sätt oftast att täcka in de flesta av de frågor jag ville ha svar på. I somliga fall kom min frågelista att användas i någon utsträckning i andra fall visade den sig inte alls vara nödvändig. I de flesta fall har lärarintervjuerna snarare karaktären av ett samtal än en utfrågning. Min roll som intervjuare har kommit att bli som en som försöker underlätta samtalet, ställa följdfrågor, be om förtydliganden et cetera. . Intervjun avslutade med frågan om det kändes okej att bli intervjuad därefter tackades lärarna för sin medverkan.

5.2.2 Elevintervjuerna

Samtliga elever intervjuades i samband med att de hade musiklektion. I de fall lärarna på förväg sett ut elever att intervjuas introducerades jag för dessa vid det avtalade tillfället. I samband med detta informerade jag resten av elevgruppen om mitt ärende och välkomnade dem att ställa eventuella frågor rörande min undersökning. I de fall lärarna inte på förhand sett ut elever att intervjuas fick jag möjlighet att själv inför elevgruppen berätta om syftet med intervjuerna. Därefter ställdes frågan om det fanns några frivilliga elever som kunde tänka sig att ställa upp på intervju. Jag förklarade att jag var intresserad av att genomföra två elevintervjuer, en med två flickor och en med två pojkar. I alla skolor utom en anmälde sig intresserade elever.

Intervjustunden inleddes med att jag försäkrade mig om att eleverna tyckte det gick bra att jag spelade in vår intervju på band.

För att få till ett gott samtal med eleverna och för att undvika känslan av korsförhör bad jag dem berätta ganska fritt vad de tänkte kring flickors och pojkars olika deltagande under musiklektionerna. På så vis kunde jag utgå ifrån deras bild och förståelse när jag sedan valde att ställa följdfrågor och be dem förtydliga saker i sina utsagor. Genom att arbeta på detta vis täcktes de flesta av frågorna på min frågelista in. I ett par fall användes frågelistan under intervjuerna men oftast blev det inte aktuellt. För att signalera intresse och lyhördhet var jag noga med att inte styra av sidospår i intervjuerna utan valde att lyssna till och bekräfta även dessa. Intervjun avslutade med frågan om det kändes okej att bli intervjuad därefter tackades eleverna för sin medverkan.

5.2.3 Observationerna

I något fall visste eleverna redan på förhand att de skulle komma att bli observerade i samband med lektion. I de fall när eleverna inte var medvetna om detta inleddes lektionerna med att jag presenterade mig och informerade om anledningen till mitt besök. Eleverna informerades om att det är frivilligt att låta sig observeras och att de har rätt att be mig avsluta observationen. I samband med detta fick eleverna möjlighet att ställa eventuella frågor. Efter detta bad jag eleverna att agera som vanligt under lektion och inte tänka så mycket på min närvaro. I de fall eleverna var samlade allesammans i ett och samma klassrum placerade jag mig långt bak i salen för att få så god överblick som möjligt. I de fall eleverna var uppdelade i mindre grupper och arbetade i grupperum valde jag att gå runt mellan dessa för att skaffa mig en helhetsbild av hur arbetet såg ut.

5.3 Etiska hänsynstaganden

Eftersom jag valt att inrikta mig på att intervjua elever i gymnasieskolan innebär detta att de flesta av de elever jag kommit att intervjua och observera är myndiga och själv kan bestämma över sitt deltagande. I de fall där eleverna ännu inte är fyllda 18 år fick de med sig en blankett hem till vårdnadshavaren där denne har fått ge sitt samtycke. Jag påpekade noga att deltagandet i intervjuerna är frivilligt och att de har rätt att avbryta deltagandet ända fram till den dag mitt arbete är publicerat. Det samma gäller för observationsstudierna, att det är frivilligt att låta sig observeras och att jag genast avbryter om någon skulle misstycka. Precis samma hänsynstagande gäller de lärare jag observerat och intervjuat. De medverkar frivilligt och har rätt att när som helst avbryta sitt deltagande. Jag garanterar både medverkande lärare och elever anonymitet. (Jfr. Vetenskapsrådets forskningsetiska regler inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning) Eftersom jag önskar göra bandupptagningar av samtliga intervjuer försäkrar jag mig om att informanterna tycker att detta är i sin ordning. Jag försäkrar dem om att ingen mer än jag kommer få ta del av det inspelade materialet och att banden kommer att förstöras så snart jag transkriberat innehållet. Det samma gäller för de protokoll jag för under observationerna, att endast jag kommer ha tillgång till dem och att de kommer att förstöras så snart jag är färdig med dem.

5.4 Metodreflektion

Då jag inte hade möjlighet att bända alla intervjuer föreligger möjligheten att jag i somliga fall missat sådant som skulle kunna ha varit av intresse. Trots att jag genom att ha läst upp mina anteckningar från dessa intervjuer för intervjupersonerna kan det inte garanteras att allt uppfattats korrekt eller att ingenting missats. I dessa fall går jag som forskare miste om möjligheten att gå tillbaka till materialet och lyssna på bandet igen för att höra tonfall, tvekingar, ironi eller skämt et cetera.

Det finns en möjlighet att jag i egenskap av intervjuare och som företrädare för mitt ämnesval påverkar intervjupersonerna i deras svar. Begreppet genus har kommit att bli allt mer aktuellt och allt fler verksamma inom skolans värld förväntas reflektera över detta och tillämpa sina kunskaper i en pedagogisk praktik. Denna så kallade 'intervjuareffekt' bedömdes emellertid vägas upp av den personliga intervjuens potential då det gäller att få möjlighet till uttömmande svar, kunna ställa följdfrågor och be om förklaringar. Något som stöds av Esaiasson, Giljam, Oscarsson och Wägnerud (2007).

6. Resultat

I det här kapitlet redogörs för de observationer av lektioner och intervjuer med lärare och elever som genomfördes i samband med min undersökning. Samtliga namn på skolor, lärare och elever är fingerade. För att läsaren lättare ska kunna koppla samman respektive skola med dess lärare och elever har de givits namn som börjar på samma bokstav. Gällande skolan som här kallas "Cedergymnasiet" tillät inte omständigheterna att jag genomförde någon observation här. Detta på grund av att skolans elever och lärare under mitt besök arbetade med ett projekt och befann sig på en annan skola än sin vanliga. När det gäller gymnasiet jag valt att kalla "Dahliagymnasiet" genomfördes inga elevintervjuer då de tillfrågade eleverna inte ansåg sig ha tid och möjlighet att medverka på en sådan. I fallet med Cedergymnasiet kommer jag att presentera de intervjuer jag genomförde med lärare och elever. Gällande Dahliagymnasiet presenteras resultatet av den observation och den lärarintervju som genomfördes.

6.1 Aspgymnasiet

Aspgymnasiet är en skola belägen i en stadsdel byggd under nittonhundrasextio- och sjuttitalen. Stadsdelen är typisk för den här tidens sätt att bygga och planera och består dels av höga flerfamiljshus men också av radhus och kedjehus. På skolan går 1000 elever varav många med ursprung i andra länder än Sverige. På musiklinjen är det ganska jämt fördelat mellan könen, här går både ungdomar med Svenskt ursprung och ursprung ifrån andra länder. Eleverna kommer dels från stadsdelen där skolan är belägen men ett stort antal kommer från andra stadsdelar och kranskommuner. Då jag besöker skolan arbetar eleverna med ett tema som handlar om att skriva egna låtar och sedan arrangera och uppföra dessa. Vid mitt besök håller eleverna på med en mängd olika sysslor och lektionen går ut på eget arbete, självständigt eller i grupp.

6.1.1 Läraren Axel

Axel är utbildad i musik och annat ämnet och har arbetat som lärare i sex år varav han har undervisat på Aspgymnasiet i fem. Han undervisar i ensemble, musik och kommunikation, estetisk verksamhet, gehörs- och musiklektioner och har enskild instrumentundervisning. Förutom detta undervisar han också i sitt andra ämne. Exakt vilka kurser han undervisar i varierar lite från år till år.

Den instrumentalundervisning Axel och hans kollegor bedriver är tänkt som ett stöd för eleverna då de arbetar i ensembler. Det är när eleverna har de enskilda lektionerna de får möjlighet att arbeta lite extra med sina instrument och då de får hjälp att förfinas sitt spel och sin sång. Axel berättar att samtliga elever på musiklinjen är indelade i ensemblegrupper om cirka åtta elever. De arbetar mycket tematiskt och samlas ofta kring olika projekt de håller på

med en period och som sedan utmynnar i någon form av uppspel eller konsert. Eftersom det är ganska jämt fördelat mellan könen på musiklinjen innehåller varje ensemble ungefär lika många pojkar som flickor, något Axel tycker är roligt.

Beträffande elevernas instrumentval menar Axel att det är något fler flickor än pojkar som ägnar sig åt sång, även om det finns pojkar på skolan som sjunger. I ensembleerna händer det ganska ofta att eleverna roterar och turas om att spela de olika instrumenten. Axel har inte räknat efter så noga när det gäller exakt hur många pojkar och flickor som spelar endera det ena eller det andra men menar att eftersom det är jämt fördelat mellan könen borde vara så att flickor och pojkar turas om att spela ensembleinstrumenten. Han påpekar dock att det är lite vanligare att flickor sjunger.

Att något av könen skulle dominera undervisningen kan Axel inte tydlig se. Möjligen kan han tänka sig att flickor är mer bekväma när det gäller körsång och här kan ta kommandot. När det gäller rock- och popbandssättningarna upplever han att det är lika vanligt att både pojkar och flickor bestämmer och organiserar repetitioner och samspel.

Axel menar att pojkar och flickor i lika stor utsträckning ägnar sig åt musikdataprogram, studioinspelningar och låtskrivande vilket han tycker är bra. Han ser inga direkta problem knutna till kön vilket han tycker är skönt.

När Axel och hans kollegor planerar för sina lektioner och sina projekt tänker de inte specifikt på att ge könen lika mycket plats utan strävar efter att alla elever oavsett kön ska få möjlighet att delta på lika villkor. Han menar att han och kollegorna känner sina elever väl och utifrån detta kan skraddarsy uppgifter åt var och en. Detta för att eleverna ska få utvecklas utifrån sin förmåga. Utgångspunkten när det gäller detta planeringsarbete blir elevernas kunskapsnivå.

Att så många flickor sjunger tror Axel beror på uppfostran och lek under uppväxtåren. Han påpekar att han tycker det är väldigt roligt att så många pojkar på skolan sjunger och tror att det beror på att dessa pojkar har rockband vid sidan av skolan där de agerar sångare och gitarrister. Axel menar att grundbulten i skolans musikundervisning är elevernas intressen och att de ska få utvecklas utifrån dessa snarare än utifrån föreställningar om kön. Han påpekar att det är lika vanligt att pojkar som flickor har lätt eller svårt för saker och ting och att båda könen är med och försöker lösa musikaliska problem och kommer med förslag. Axel upplever att de flickor han möter i sina klasser har gott självförtroende och tror att det kan hjälpa dem att våga ta plats och komma med idéer.

Begreppet genus tolkar Axel det som att det handlar om skillnader i hur pojkar och flickor behandlas. Han menar att genus är någonting som är skapat och inlärt och menar att man bör vara vaksam på hur pojkar och flickor förväntas göra vissa saker och bete sig på vissa sätt beroende på det kön de fötts till.

När det gäller musikundervisningens roll för eleverna tror Axel att det kan hjälpa dem att klara av skolgången. Att musiken blir som en ventil där eleverna får lov att vara kreativa och skapa och att de annars kanske skulle ha hoppat av skolan. Han tror inte att alla elever kommer att läsa vidare på folkhögskolor eller musikhögskolor men väl att många kommer att fortsätta med musik i någon form. Han tror att det är skönt för eleverna att få gå i en klass där alla delar ett intresse för musik. Han ser stora vinster i att musiken håller många elever kvar i skolan och menar att de genom att få ägna sig sitt intresse ofta klarar av gymnasiet och därmed skaffar sig en grund inför både livet och vidare studier.

6.1.2 Amanda och Alice

Alice sjunger mest men spelar även piano och gitarr ibland. Då hon utanför skolan sysslar med egen musik blir det mycket ballader och hon är då inspirerad av bland andra Stevie Wonder och Michael Jackson. Hon har lite svårt att beskriva den egna musiken och tar hjälp av Amanda och tillsammans kommer de fram till att hennes musik nog är någon form av soul.

Amanda sjunger hon också och spelar även gitarr, trummor och lite piano. Hennes egen musik kallar hon visa och influenserna är bland andra Lars Winnerbäck men framförallt Maud Lindström. Hon uttrycker att texten och budskapet är viktigt och därför skriver hon bara texter på svenska. I den kursen hon går nu har hon fått olika uppgifter att komponera egna sånger och dessa säger hon att andra har tyckt påminner lite om Ebba Grön och Nationalteatern. Hon tycker att man skulle kunna kalla hennes låtar för feministmusik.

Det roligaste flickorna vet är när de har ensemble och spelar och sjunger tillsammans med andra. Alice säger att det är roligast när ”man kan och inte känner sig dålig”.

De tycker att det finns ganska tydliga gränser mellan vad pojkar och flickor väljer att ägna sig åt under ensemblelektionerna. Pojkarna sysslar med att spela på instrument medan flickorna ägnar sig åt att sjunga. Amanda tror att detta är något som grundläggs redan tidigt i människors liv. Hon berättar om en händelse i sitt eget liv då hon som liten spelade elgitarr på en uppspelning. Publiken var närmast i chock över att det var en flicka som tagit sig an detta instrument säger hon och småskrattar. Flickorna är eniga om att den bilden man har av ett band som en samling män är en bidragande orsak till att flickor inte så ofta spelar rockbandinstrument. Skulle flickor ändå göra detta menar de att de förses med etiketten ”tjejband” för att markera brottet mot normen. Amanda tycker personligen det är roligt att bryta mot denna norm och spelar därför gärna trummor.

De menar att det är ovanligt att flickor spelar rockbandsinstrument och de skulle reagera om de stötte på detta. På samma sätt skulle de reagera om en kille sjöng, speciellt om det var i en doakör. Detta är något de tycker är starkt förknippat med femininitet. De berättar att de i samband med en skolkonsert blivit förvånade över en kille som sjungit då detta inte alls stämte överens med hans i övrigt väldigt maskulina stil.

I ensemblesammanhang menar de att pojkarna tar betydligt mycket större plats. De kan sitta och ”stajla” på sina instrument och spela solon och liknande. Som tjejer och sångare känner de att de ofta får stå och vänta tills pojkarna ”lekt av sig”. Ibland väljer de att gå iväg till något övningsrum och förbereda sig i väntan på att de andra i ensemblen ska ha lekt färdigt. De upplever att killarna i ensemblen ofta tror att de är mer värda och därför tar mer plats.

De tror att lärarna absolut gör vad de kan för att undervisningen ska vara så jämlik som möjligt men att de inte riktigt vet vad Alice och Amanda känner. De känner att det ibland finns en konflikt på skolan mellan de som spelar instrument och de som sjunger. I denna konflikten tycker de att instrumentalisterna värderas högre än de som sjunger. De menar att de andra sidan inte heller direkt klagat och att de därför inte heller kan begära att lärarna ska göra något åt problemet.

Alice uttrycker att hon skulle önska att hon vågade ta mer plats i ensemblesammanhangen, stå på sig, driva sin sak och ta för sig mer. Amanda instämmer helt i detta och menar att de då skulle slippa känna att de inte kan och slippa känslan av bristande kompetens.

De hoppas att musikundervisningen i framtiden ska bli mer jämlik och detta tror de är möjligt. De tycker det är viktigt och bra att man allt mer kommit att belysa frågor som rör jämlikhet mellan könen och är glada att det blivit en allt större fråga idag jämfört med hur det var förr.

Under intervjun med Alice och Amanda användes i stort sett ingen musikjargong alls och inte heller någon direkt musikterminologi. De båda flickorna är noga med att låta varandra komma till tals och hjälper varandra att finna formuleringar och sätta ord på varandras tankar.

6.1.3 Anders och Anton

Anders och Anton är båda gitarrister och växlar mellan att spela akustiskt och elektriskt. Då jag är på deras skola för att intervjua dem håller de på med ett projekt som handlar om att skriva, arrangera och repetera in eget material. De verkar båda vara positiva till och nöjda med kursen. Förutom att arbeta med musik under skoltid spelar de två pojkarna i band även utanför skolan.

Anders är sångare i ett hardcoreband och ägnar sig gärna åt att spela musik som han beskriver som tung och hård. Den musik Anton sysslar med privat är lite lugnare och inte alls så hård. Han beskriver musiken som känslösam och drar paralleller till bandet *Coldplay*, han funderar en stund till vilken etikett han skulle sätta på sin musik och säger att det kanske skulle kunna kallas för ”radiatorock”.

De tycker att de bästa musiklektionerna är när de är indelade i ensembler med duktiga elever. Då menar Anders och Anton att saker och ting bara flyter på och de får möjlighet att verkligen spela och testa nya saker och lösningar tillsammans. Arbetar de tillsammans med andra elever i vad de kallar en ”elitensemble” upplever de att de kan fokusera mer på att ”jamma” ihop och på så sätt spränga ramar de kanske annars skulle känna sig begränsade av. De tycker att ensembler som inte fungerar är vansinnigt tråkiga. De har båda varit med om sådana tillfällen när det inte fungerat och de inte fått ihop det musikaliska resultat de hoppats på. I sådana sammanhang uppger de två pojkarna att de tar på sig rollen av att försöka driva arbetet framåt.

När de funderar över om det är så att pojkar och flickor ägnar sig åt olika saker under musiklektionerna svara de raskt att flickorna i större utsträckning håller på med sång. De berättar de förut fanns en flicka i klassen som spelade bas men som nu istället även hon sjunger. Enligt Anders och Anton spelar pojkarna i klassen de flesta instrumenten i de ensembler de ingår i. De påpekar flera gånger att de tycker att flickorna i egenskap av sångerskor är ganska slappa och oengagerade då de har ensemble. Anders menar att det nästan alltid faller på instrumentalisterna att ta ut låtar till repetitioner och skriva ned ackord medan flickorna som sjunger får allt serverat. ”Här är en text, det är bara att gå hem och lära sig”, säger Anders och får medhåll från Anton. De två pojkarna är ense om att de flickor som sjunger i deras ensembler egentligen bara har att rätta sig och lära in texterna. De skulle önska att sångerskorna visade lite mer engagemang och utmanade sig själv lite mer.

Anders och Anton tror att skillnaderna ifråga om vad pojkar respektive flickor väljer att ägna sig åt kan förklaras på lite olika sätt. De tror att en förklaring till att så få pojkar sjunger är att

de kommer i målbrottet och därmed slutar upp att sjunga. Sång är för pojkarna förknippat med kvinnlighet och skulle en pojke sjunga skulle de tänka "fan va gay!" säger de och skrattar. De tror att många flickor har förmågan att sjunga medfödd och naturlig. De tycker att det är väldigt ofta låter bättre när flickor sjunger jämfört med när pojkar gör det. De betraktar bara sång som manligt när det handlar om rockmusik och sång i rockband eftersom det då inte handlar om att "sjunga fint". De tror vidare att det handlar om vad man får med sig som barn. "En kille vill spela feta gitarrsolon" säger Anders medan han tror att flickor har en "prinsessdröm" där de låter som Whitney Houston, Britney Spears eller Christina Aguilera. Eftersom de har den här drömmen och skaffar sig kvinnliga sångförebilder kan det innebära att de inte bryr sig om att lära sig att spela något instrument.

Pojkarna menar att trummor är ett typiskt maskulint instrument medan exempelvis tvärflöjt och fiol är feminina.

De skulle tycka det var häftigt och intressant om en flicka stack ut från normen och spelade trummor. De tror att en sådan flicka skulle få mycket uppmuntran som duktig "tjejtrummis". De skulle reagera lika starkt om de såg en pojke som spelade fiol eller tvärflöjt som de uppfattar som traditionellt feminina instrument. Beträffande piano menar de att det är ett instrument som på ett sätt kan betraktas som feminint men som det ändå känns naturligt för pojkar att spela. De menar att de upplever det som mer vanligt och normenligt att spela piano som vuxen man jämfört med som ung pojke. De uppfattar piano som ett vanligt instrument bland yngre flickor men inte lika vanligt hos vuxna kvinnor.

Då de har ensemble menar de att deltagarnas olika förmåga att ta plats beror mer på vad för sorts individer de är snarare än vilket kön de har. De menar att det också är beroende av vilket material de arbetar med och vilka aktiviteter som utförs i ensemblen. Handlar det om att någon av ensemblemedlemmarna ska lära de andra en låt är det naturligt att den personen tar mest plats vid just det givna tillfället. De menar att det i alla ensembler de ingått i funnits tillbakadragna och mindre tillbakadragna individer av båda könen. Men trots att en person är tillbakadragen eller blyg kan den bidra med mycket och driva på arbetet till exempel genom sin musikaliska kompetens.

De tycker att lärarna på skolan gör så gott de kan för att så många elever som möjligt ska få vara så delaktiga som möjligt. De tror inte att de kan få undervisningen helt jämlik men de tycker ändå att de gjort ett gott arbete och lyckats ganska väl. De upplever att lärarna är villiga att ständigt testa nya saker och ändra arbetsformer för att få undervisningen så god som möjligt och för att få alla elever delaktiga.

På frågan om det finns någonting de skulle önska att de våga göra svarar de att de skulle önska att de vågade sjunga "vanligt" och "fint". De skulle tycka det vore spännande att sjunga en ballad på någon konsert där de inte "gömmar sig bakom ett instrument". Överlag tycker de båda pojkarna att de allt som oftast vågar göra det mesta de vill. Anders menar att han ofta gör saker för att utmana sig själv och ständigt ta nya steg.

Värt att notera är att både Anders och Anton under hela intervjun använder sig av en musikterminologi då de talar om sitt musicerande. De använder bland annat begrepp som "arra", "planka", "färgade ackord" och olika gitarrtekniska fackuttryck.

6.1.4 Observationen

Lektionen äger rum i skolans musikavdelning som är belägen runt ett stort klassrum som dels fungerar som lektionssal men också som uppspelningslokal. Runt det stora klassrummet är en mängd mindre rum belägna. I dessa rum finns det replokaler, övningsrum, studior och musikdatasal. Eleverna är utspridda och nästan varje rum används för olika aktiviteter.

Jag väljer att gå runt för att se vad som händer i de olika rummen.

I ett övningsrum sitter en flicka vid en flygel och övar ihärdigt och metodiskt på en melodi. En pojke sitter själv i ett av studiorummen och spelar med datorns hjälp in en av sina kompositioner. Han berättar att han nyss blivit färdig med låtens introparti. I det stora klassrummet i mitten sitter olika grupper av elever utspridda i de grupper av soffor, stolar och bord som finns där. Några småpratar om låtarna de ska spela och planerar hur de ska lägga upp arbetet. Andra elever sitter och testar ackordföljder, riff och melodislingor på akustiska gitarrer. I en soffgrupp mitt i salen sitter en grupp pojkar och för ganska mycket ljud. De skrattar och pratar högt och spelar någon gång då och då någonting på en gitarr som cirkulerar dem emellan. Kring den här pojkgruppen kretsar flera av klassens flickor, sätter sig ner en liten stund och går sedan vidare.

Vid sidan av pojkgruppen sitter ett par flickor som tillsammans arbetar med en låt. De diskuterar olika förslag, prövar sångmelodier och testar att lägga stämmor till denna. De är väldigt fokuserade och arbetar metodiskt och målmedvetet.

Stämningen i skolans musikavdelning präglas under den här lektionen av en avspänd stämning. Eleverna växlar mellan fokuserat arbete och kamratliga, lättsamma samtal. Eftersom lektionen bygger på eget arbete intar de inblandade lärarna en handledande funktion och går omkring och lyssnar på och samtalar med eleverna. Det är svårt att avgöra vilka elever som får och kräver mest hjälp då lärarna ständigt ambulerar mellan de olika rummen och aktiviteterna. Tydligt är att pojkarna generellt syns och hörs betydligt mer. I det stora klassrummet är det inga flickor som sitter med instrument. Det är heller inga flickor som direkt hörs i detta sammanhang.

6.2 Björkgymnasiet

Björkgymnasiet är en skola med enbart teoretiska program. Hit söker sig många elever från stadsdelarna runtomkring men somliga elever pendlar till skolan från närliggande kommuner. Cirka 70% av skolans 1000 elever är flickor. Lektionen jag kommer att observera är del i en kurs eleverna valt själv inom ramen för elevens val. Kursen ska utmynna i en uppsättning bestående av både skådespeleri och musik. Under den lektion jag sitter med arbetar eleverna med att välja, ta ut och repetera de låtar som ska ingå i uppsättningen. Parallellt med arbetet med låtarna skriver eleverna också på det manus som ska ingå. Eleverna är indelade i ensembler runt de olika låtarna och en elev i varje ensemble är "låtansvarig". Detta innebär att denna elev har ansvar för att plocka fram sångtext, ackord och eventuell inspelning av låten. De elever som under lektionen inte är involverade i någon ensemble sitter i ett avskilt hörn av musiksalen och skriver på manus.

6.2.1 Läraren Bengt

Bengt har arbetat som musiklärare i tjugofem år, varav de senaste femton åren på Björkgymnasiet, han säger att han aldrig ångrat sitt yrkesval. Bengts huvudinstrument är gitarr. Eftersom skolan inte har någon renodlad musiklinje möter Bengt mest elever som av en eller annan anledning själva valt att läsa musik som valbara kurser. Han undervisar i

ensemble, musik och kommunikation, instrument och sångkurser, studioteknik, estetisk verksamhet och sceniskt musikprojekt. På skolan finns även en valbar körverksamhet men den ansvarar Bengts kollega för. Av skolans elever är ungefär 70 procent flickor, något som märks i Bengts grupper. Då vi samtalar om huruvida det finns någon skillnad ifråga om vilka aktiviteter och instrument pojkar och flickor väljer att ägna sig åt säger Bengt att det var mer uppdelat förr. Idag är det mer jämlikt och både pojkar och flickor ägnar sig åt spel på instrument och sång. Fortfarande tycker sig Bengt märka att det bland dem som sjunger är en majoritet som är flickor. Något som han tror beror på gamla och invanda mönster. Han gläder sig emellertid åt att det är allt fler flickor som tar sig an instrument som förr nästan bara pojkar spelade. Han kan egentligen inte säga någon speciell anledning till att pojkar och flickor kommit att ägna sig mer åt samma saker utan tror att det skett gradvis i takt med utvecklingen i samhället i stort. En möjlig förklaring till att flickor allt mer kommit att spela rockbandsinstrument tror Bengt kan bero på att flickorna är i majoritet på skolan. Förr när det var mer uppdelat mellan könen gick det fler pojkar på Björkgymnasiet.

Bengt menar att både pojkar och flickor i stort sett gör allt på musiklektionerna. En förklaring till att varken pojkar eller flickor är främmande för att sjunga eller spela instrument tror Bengt är att alla elever ges en grundkurs i framförallt spel när de väljer att läsa musik. Denna grundkurs går ut på att eleverna lär sig några ackord på gitarr och klaviatur, lär sig spela lite bas och trummor vilket ger dem en grund i det fortsatta musicerandet. Han menar att han sedan utifrån denna kurs som han kallar "breddkurs" ökar på svårighetsgraden till en allt mer avancerad nivå.

Bengt funderar kring om den tydligare uppdelningen förr berodde på att eleverna i större utsträckning fick välja mer fritt vad de skulle syssla med. Att de mer specialiserade sig på sitt huvudinstrument från början. Han menar att grundkurser i instrumentspel idag bidrar till en mer organiserad musikundervisning. Han tycker att flickor vågar mer idag vilket han enbart ser som positivt. Kanske kan det vara så att grundkursen i instrumentspel hjälpt dem lite på traven.

När det gäller skolans körverksamhet är det nästan bara flickor som deltar i denna. Om något gjorts för att rekrytera fler pojkar kan Bengt inte svara på då han inte ansvarar för kören.

Då vi samtalar om musikundervisningens roll för eleverna tror Bengt att den är särskilt viktig för somliga. Han påpekar att han haft flera elever som senare kommit att ägna sig åt musik på heltid, somliga som musiker, andra som ljudtekniker. För dessa elever menar Bengt att musikundervisningen spelat stor roll. Han tror vidare att det faktum att eleverna väljer att läsa de musikkurser skolan erbjuder tyder på ett behov och att det är angeläget att få syssla med musik för eleverna. Han menar att elevernas fria val gör att det blir någonting positivt som de gör för att det är kul, möjligen kan det handla om negativa val när det gäller kursen estetisk verksamhet som är obligatorisk att läsa. Här kanske eleverna väljer det de tycker minst illa om och inte väljer av kärlek till musik och musicerande.

När vi talar om begreppet genus tycker Bengt att det är lika med kön och handlar om man och kvinna. När jag frågar honom vad han anser om läroplanens formulering om att alla elever ska få utvecklas utifrån intressen oavsett föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt svarar han att han inte tänker i kategorier av kön. Bengt menar att det måste få vara elevernas intressen och förutsättningar som styr undervisningen. Enda gången han tänker på könen är när det handlar om rent musikaliska hänsyn. Ska till exempel ensemblen spela en sång som en kvinna sjunger låter han en flicka sjunga, handlar det om en sång en man sjunger låter Bengt

en pojke sjunga. Han poängterar noga att det inte handlar om kön utan att han väljer att fokusera på vars och ens förmåga.

6.2.2 Beatrice och Belinda

Beatrice och Belinda har båda själv valt att läsa musikkursen de går för att de tycker att det är roligt. De menar att det är skönt att slippa läxor och de tycker att musiklektionerna är avslappnade och lustfyllda. De ser fram emot den föreställning som kursen ska utmynna i trots att de båda har lite scenskräck. Beatrice är rädd för att hon ska sjunga eller spela fel medan Belinda menar att det är någon sorts skräckblandad förtjusning att stå på scen och att hon alltid får en otrolig kick av det. Eftersom Belinda sjunger är hon rädd att rösten ska spricka när hon är nervös, hon menar att sång är ett så känsligt instrument eftersom det är så förknippat med den egna personen. Sjunger man fel eller dåligt blir det hela ens person som är fel eller dålig, säger hon.

Beatrice sjunger hon också, inte så bra tillägger hon, men gör det gärna ändå. Förutom att sjunga spelar hon även lite piano. Belinda menar att hon egentligen spelar allt möjligt fast hon egentligen inte kan någonting av det speciellt bra. Möjligen är hon ganska bra på sång och gitarr som enligt henne själv fungerar helt okej.

Då de har musiklektion ägnar de sig helst åt samspel i ensemble. De tycker det är roligt att arrangera låtar och sedan repa dem. De trivs båda med att ansvara för att arbetet i ensemblen fungerar och se till att ta ut ackord och text till låtarna de ska spela. De säger på skämt att de gillar att ”styra och ställa” och att det är kul när man får lov att skälla på musiker som spelar fel. De tror att detta handlar om att de trivs med att bli lyssnade på.

Både Beatrice och Belinda menar att det är ganska lika ifråga om vilka aktiviteter pojkarna och flickorna i deras grupp väljer att syssla med. De tror att det ser annorlunda ut på många andra skolor där flickor mest förväntas ägna sig åt att sjunga eller syssla med kör. Pojkarna på dessa skolor är de säkra på ägnar sig åt spel på instrument, speciellt sådana som förekommer i rockband. I deras grupp menar de att pojkar och flickor spelar allt möjligt och även sjunger, det enda instrument som flickorna i gruppen inte spelar är trummor. De påpekar att det ändå inte skulle vara någon omöjlighet att det skulle hända.

De tror att det generellt är vanligare att flickor ägnar sig åt sång eller möjligen piano medan pojkarna ”brötar” på med rockinstrument som de uttrycker det. De tror att detta delvis beror på att det är någon sorts manlig status i att spela instrument. Att man som musikkunnig kille lättare kan få tjejer. Belinda menar att det är väldigt attraktivt med musikaliska killar och berättar att hon själv aldrig varit tillsammans med någon kille som inte spelar instrument. När det gäller flickors val av sång menar Beatrice och Belinda att det finns så många ideal när det gäller kvinnor som sjunger och att detta säkert påverkar många flickor.

De skulle bli väldigt förvånade om en pojke spelade triangel eller flöjt säger de och skrattar gott. De menar att det absolut inte skulle vara något fel i detta utan att de mest skulle bli förvånade eftersom de aldrig upplevt detta.

På samma sätt skulle de reagera om en flicka spelade ett instrument de uppfattar som maskulint. De skulle tycka det vore jättehäftigt om en flicka spelade gitarrriff eller trumsolo. Beatrice menar att detta skulle signalera det som hon kallar ”girlpower”, att det handlar om en

stark och självständig flicka. Belinda håller med men menar att hon på samma gång skulle känna lite missunnsamhet "Varför är hon så jävla cool och inte jag?" lägger hon till. De tror att deras tankar om kvinnliga trumslagare och gitarrister bottnar sig i att dessa flickor och kvinnor utmanar en manlig status. Denna status menar de är något vi bär med oss sedan långt tillbaka i tiden. De menar att dessa förställningar om vad pojkar och flickor ska ägna sig åt är något vi lärt oss sedan barnsben.

Att pojkarna tar lite mer plats under musiklektionerna förklarar de med att det går fler pojkar i klassen. De tycker inte att det är ett jättestort problem utan menar att det egentligen bara är upp till flickorna att stå på sig, ta mer plats och säga åt pojkarna att ta ett steg tillbaka. Extra tydligt blir det att pojkarna tar över när det handlar om att spela solon då de ibland kan bli helt galna och totalt tappa fattningen. Då menar Beatrice och Belinda att de ofta får bryta eller vänta på att pojkarna ska ha lekt färdigt. De tror absolut inte att någon flicka skulle spåra ur på samma sätt. Hon tror att pojkarna lättare börjar spåra ur eftersom de är hobbymusiker och kan spela bättre än flickorna och att pojkarna därför får igång varandra. Pojkarna övar nog mer och är mer drivna medan flickorna mest spelar för att det förknippat med glädje och lust.

De är nöjda med hur deras lärare hanterar lektionerna och påpekar att deras lärare är noga med att alla elever oavsett kön ska få ta plats och synas och höras. De tar som exempel att pojkarna inför en uppsättning dominerat i fråga om låtval och att deras lärare efter att ha talat med flickorna låtit även dem välja låtar. De tycker att deras lärare lyssnar på dem och uppmuntrar dem.

Beatrice menar att hon under musiklektionerna vågar göra det hon vill, möjligen skulle hon vilja vara med på lite fler låtar. Detta går inte eftersom alla måste få vara med och då måste någon stå tillbaka ibland. Belinda instämmer och menar att alla i gruppen är så ödmjuka och hjälpsamma att hon vågar göra det mesta hon känner för. Hon menar att trots att många av pojkarna är hobbymusiker inte lider av något högmod utan låter alla få vara med och inte bryr sig om man skulle spela fel eller komma av sig. De tror att detta beror på att alla elever i kursen är så pass vuxna och mogna att de inser att alla kan göra fel och att det inte är så farligt.

I framtiden tror de att det kommer se ganska så likadant som idag när det gäller pojkars och flickors val av sång eller instrument. Kanske kommer det bli ytterligare lite mer jämlikt mellan könen. De tror att det kommer att finnas lite fler flickor som är hobbymusiker.

6.2.3 Benjamin och Björn

Benjamin och Björn kallar sig båda för musiker eller hobbymusiker.

Björn spelar bas tillsammans med andra och gitarr när han spelar själv, han uppger att han lika bra på båda instrumenten. Han tycker bäst om akustisk gitarr. Benjamin spelar mest elgitarr men tycker det är roligare att spela trummor eller bas även om han inte upplever att han är lika duktig på dessa instrument. De har gemensamt att de gärna tar ut låtar de hör som de tycker det skulle vara roligt att spela. På musiklektionerna tycker de mest om att spela i ensemble. De trivs inte med att planera eller arrangera utan tycker bäst om att spela. Anledningen att de valde den aktuella musikkursen är att det är en stor kurs som är ganska lätt att få höga betyg i, dessutom uppger de att de båda är väldigt musikintresserade och ser kursen som en möjlighet att få utvecklas musikaliskt.

Benjamin tycker generellt att flickor sysslar med sång och pojkar med spel på instrument när de har musiklektioner. Björn håller med och kan bara komma på en låt de arbetar med där en flicka spelar bas. När flickor spelar instrument upplever de att det oftast blir bas eller akustisk gitarr, aldrig elektrisk. Tidigare år menar de att det var vanligt att flickor spelade synt, men så är det inte längre. De menar att pojkar generellt är mer villiga att prova på olika instrument än flickor, något de har erfarenhet av från tidigare kurser då alla elever skulle testa på att spela de vanligaste rockbandsinstrumenten. Benjamin påpekar också att det är ganska få pojkar som arbetar med sång. Björn nämner att det finns flickor i klassen som egentligen skulle kunna spela precis vad som helst och klara det alldeles utmärkt.

Pojkarna menar att instrumentval beror mycket på de förebilder som finns. Det är klart vanligare med rockband bestående av män än av kvinnor. Detta tror de kan leda till att pojkar lättare väljer att spela instrument medan flickor i större utsträckning sjunger. De menar att det är ganska vanligt att fritidsgårdsband och liknande har pojkar som musiker och flickor som sångare. De har båda erfarenhet av band där flickor är sångare och resten av musikerna är pojkar.

De skulle båda bli väldigt imponerade om de såg en flicka som var duktig på trummor och spelade hårt och tufft eftersom de inte sett några sådana kvinnliga trummisar. I de fall de sett några är de ofta tillbakadragna och har en relativt ”snäll” spelstil.

De upplever att det i deras kretsar finns ganska många band med bara flickor och ser detta som något helt naturligt. De tycker sig se en skillnad ifråga om musikstilar och menar att pojkar spelar mer tekniskt avancerad musik medan flickor spelar enklare och mer avskalat.

Björn kan uppleva att han tar mer plats under musiklektionerna är de flesta andra. Han menar att två av klassens flickor kanske tar för sig nästan lika mycket eftersom de är ”som honom”. Benjamin menar att flickor generellt tar mindre plats även om det finns det motsatta med. Han nämner att det finns en pojke i klassen som nog är den som tar allra minst plats och sällan hörs. De enas ändå om att pojkar generellt sett tar mer plats i musikundervisningen som i alla andra sammanhang.

De menar att pojkar tar mest plats när det handlar om att fatta beslut och att avgöra saker även om de försöker få fram flickorna. Benjamin menar att det är flest pojkar som valt de låtar de nu arbetar med. Björn drar paralleller till samhället i stort som är mansdominerat som han ser det.

Pojkarna tycker att lärarna gör vad de kan för att få med alla personer i klassrummet, men tror att de snarare fokuserar på vars och ens behov snarare än på kön. De tror att det kan föra med sig negativa konsekvenser om man uttalat lägger fokus på att lyfta fram endera pojkar eller flickor. De tror att det snarare kan bidra till att förstärka eventuella motsättningar och kan göra problemen större än de i själva verket är. De kan inte påtala något konkret exempel på hur lärarna anpassar sig efter de behov som finns men tror ändå att det är så de arbetar.

Benjamin känner att han vågar göra allt det han vill göra när det handlar om musik, både i och utanför skolans musikundervisning. Björn skulle önska att han vågade sjunga mer, han gör det om det skulle behövas men då mest i avskilda sammanhang. Det skulle däremot vara jobbigt att sjunga inför en större publik. Förutom sången känner han inte att han har några större spärrar som hindrar honom. Björn menar att han inte är speciellt van vid att sjunga inför folk men skulle absolut kunna tänka sig att göra det som en utmaning och för att testa sina gränser.

Han menar att det är kul med utmaningar och att bjuda på sig själv. Han skulle däremot aldrig välja att sjunga "skönsång" eftersom han då skulle göra bort sig. De han kan tänka sig att sjunga är låtar där han får ha glimten i ögat och spexa lite. Enda gången han skulle kunna tänka sig att sjunga "vackert" är om det var sista utvägen och det inte fanns några andra alternativ.

När jag frågar dem om de tycker att det finns några typiska feminina instrument nämner de blockflöjt och harpa som exempel. Maskulina instrument är gitarr, kontrabas och trummor. Trummor är för pojkarna förknippat med muskelstyrka och att spela hårt. Kontrabasen leder tankarna till femtiotalsrockband som spelar hårt och brutalt på den.

I framtiden tror de att musikundervisningen kommer vara mer jämställd gällande val av instrument, de tror inte att det kommer vara helt jämt fördelat men en liten skillnad kan man säkert märka, tror de. De tror däremot inte att det är någon skillnad idag jämför med för tio år sedan.

6.2.4 Observationen

Klassen består vid tillfället för observationen av totalt 13 elever, 5 flickor och 7 pojkar. Stolarna i klassrummet är placerade så att de bildar en cirkel med öppning fram emot tavlan och katedern. Eftersom klassrummet är möblerat för en klass på kanske 25 elever finns det betydligt fler stolar än elever i den här gruppen. Eleverna placerar sig i smågrupper med lite mellanrum mellan grupperna. Pojkarna i gruppen sätter sig lite för sig och flickorna placerar sig på det lediga utrymmet emellan pojkarna. En pojke sätter sig ensam en bit bort från resten av klassen med en gitarr i famnen och två flickor placerar sig raskt på varsin sida om honom.

Lektionen börjar med att Bengt hälsar välkommen, småpratar lite vänskapligt med eleverna för att sedan tala om dagens arbete. Under hela den här genomgången är det lite surrigt i klassrummet och eleverna har små samtal sinsemellan. Efter en liten stund påminner en av pojkarna i klassen om att de ännu inte bestämt vad de ska ha för låt att avsluta sin föreställning med. Bengt frågar om det är någon som har några förslag och om någon tagit med sig detta förslag på skiva så de kan höra låten. En flicka spelar upp sitt förslag, rodnar lite i ansiktet och säger att hon tycker att hennes förslag vore bra. Gruppen i övrigt lyssnar lite halvhjärtat på låten och småpratar under tiden. Pojken med gitarr spelar med så gott han kan och verkar försöka ta ut låtens ackord. När de hört klart på flickans låt presenterar två pojkar sina förslag, de får ungefär samma reaktion från klassen, några lyssnar noga, andra sysslar delvis med andra saker. Bengt tar upp ett samtal med klassen och frågar om de tycker att någon av låtarna skulle kunna passa att avsluta med. Gruppen enas efter en stund om att flickans förslag är det bästa och väljer det. Flickan får applåder, bugar sig inför klassen och sätter sig sedan ner. Bengt och klassen resonerar vidare en kort stund om hur de på bästa och effektivaste sätt ska lägga upp dagens pass. Under den här delen är det mest pojkar som kommer med förslag och flickorna sitter mest tysta eller nickar till bifall. När de kommit fram till ett upplägg att arbeta utifrån delar klassen själv upp sig i arbetsgrupper. Några går in i anslutande grupperum medan andra tar plats vid instrumenten och börjar stoppa i sladdar och stämma. Pojken som suttit med gitarren och två flickor vid sin sida har under hela genomgången småpratad med dessa, spelat lite små riff på sin gitarr och flickorna har ofta fnittrats och skojat lite med honom. Det framstår som han är en högstatusperson i klassen. De övriga pojkarna i klassen har småpratad lite med varandra, dels om dagens lektion men också om annat. Flickorna sitter mest tysta och lyssnar på vad som sägs.

När det väl har blivit dags för första ensemblen att spela är det två pojkar som ska sjunga solo, två pojkar spelar gitarr, en pojke spelar bas, en annan trummor och det är även en pojke som spelar klaviatur. De två flickor som ingår i sättningen är med som körsångare. Ensemblen kommer snabbt igång med repetitionen och lyckas spela en stor del av låten utan problem. Mot slutet går någonting snett och de tvingas avbryta spelandet. För att lösa problemet startar en av gitarristerna, basisten och en av pojkarna på sång en diskussion om hur de ska gå tillväga för att lösa problemet. I stort sett alla pojkarna i ensemblen med undantag för trumslagaren kommer med idéer de testar. Flickorna som sjunger körstämmor intar en tillbakalutad position och hänger med på det pojkarna bestämmer. När en av sångarna kommer av sig rycker de snabbt in och hjälper honom till rätta utan att bryta låten. Under repetitionen gör flickorna i stort sett inga fel alls utan har full kontroll på sina insatser. Pojkarna som sjunger solo kommer av sig ett par gånger, sjunger fel och kommer in på lite fel ställen. Under repetitionen grimaserar pojkarna på sång ganska ofta och klagar över att de sjunger illa eller fel. Trots detta testar de ständigt på nytt och får stöttning och uppmuntran av både läraren och flickorna på kör som ofta sjunger före för att visa hur det ska vara.

Den andra ensemblen som tar vid när den första repeterat färdigt består av en flicka på sång, en annan flicka på bas, två pojkar på gitarr och samma pojke på trummor som tidigare. De samtalar lite innan de börjar spela, flickan som sjunger ser till att alla är med på hur låten går och när de olika delarna kommer. När de väl börjar spela märker de att det fungerar ganska bra och att de i stort sett tar sig igenom låten utan några problem. De är inte helt nöjda med ett par ställen i låten och resonerar om hur de ska komma till rätta med dessa. De hinner spela igenom halva låten igen innan det är dags att avbryta lektionen.

6.3 Cedergymnasiet

På skolan med cirka 1500 elever finns sjutton gymnasieprogram, både teoretiska och praktiska. Eleverna jag träffar går skolans musiklinje, där läraren Charlotte arbetar. Då jag besöker lärare och elever är de inte på sin vanliga skola utan befinner sig på annan ort och arbetar med musiker från främmande länder. Arbetet ska utmynna i en konsert vid slutet av veckan.

6.3.1 Läraren Charlotte

Charlotte har arbetat på Cedergymnasiet i fem år. Hon är lärare i piano och från början klassiskt skolad men har under årens lopp även kommit att röra sig inom afrogenreer som exempelvis jazz. Hon menar att hon på många sätt blivit tvungen att bredda sig mycket på grund av arbetet som musiklärare. Som instrumentallärare är hon ensam kvinna bland fjorton andra lärare. Hon undervisar förutom i piano bland annat i ensemble. Den aktuella lektionen jag besöker är en del i ensemble, kurs b.

Charlottes fokus i undervisningen i ensemble b är att hjälpa eleverna att hitta sitt personliga uttryck och att våga gestalta det som kommer inifrån. Hon önskar att eleverna ska våga göra sin grej och våga stå för det. Hon är fullt medveten om vilka svårigheter detta kan innebära då eleverna själva många gånger befinner sig mitt i en identitetssökande period av livet.

I den aktuella gruppen jag besökt är det ungefär lika många pojkar som flickor. Charlotte påtalar dock att det finns stora skillnader ifråga om vilka instrument pojkar och flickor väljer att ägna sig åt. Flickorna ägnar sig i stor utsträckning åt sång och blåsinstrument medan pojkarna ofta spelar rockbandsinstrument som bas, elgitarr och trummor. Charlotte menar att dessa val, som många gånger är stereotypa, är problematiska. En av förklaringarna till att

pojkar och flickor väljer att ägna sig åt delvis olika instrument beror på de förebilder de har. I undervisningssammanhang när eleverna ska spela i ensemble menar Charlotte att det är väldigt stor skillnad ifråga om vem som dominerar undervisningen. Hon menar att det många gånger går åt väldigt mycket tid att få tyst på killar som lever om, spelar mellan låtarna och tar stor plats i det gemensamma utrymmet. I dessa sammanhang sitter många flickor tysta och väntar på att pojkarna ska bli tysta och redo för att gemensamt spela ihop. Hon påpekar att detta är ett stort problem som ofta väcker irritation hos de flickor som så ofta tvingas vänta.

För att få bukt med detta problem säger Charlotte att hon många gånger tvingas säga åt pojkarna på skarpen, något hon egentligen inte är så förtjust i att behöva göra. Hon tycker att det är viktigt att man inför spel av en låt ser till att alla har tydliga uppgifter och vet vad de ska göra. Att samtliga elever i ensemblen vet vad som är målet med den aktuella låten och också förstår hur de ska ta sig dit. Charlotte tror också att det är väldigt viktigt att föra en öppen dialog och ha samtal med eleverna om de aktuella problemen.

Eftersom det är många tjejer som lätt intar en underordnad plats i ensembleundervisningen har Charlotte ibland valt att lyfta dessa lite extra noga. Dels genom att visa dem uppskattning och vara noga med att se dem och ge dem uppmärksamhet, men också genom att ibland ordna separata reptillfällen för bara dem. Hon menar att detta ibland kan hjälpa flickorna att jobba upp den säkerhet de ofta uttrycker att de saknar. För något år sedan hade Charlotte en popensemble med enbart flickor, något hon tycker var väldigt givande. Hon menar att de var jätteduktiga och att deras musikaliska resultat var goda.

Hon berättar om ett annat tillfälle när flickor på musiklinjen valde att kalla sina lärare till möte eftersom de känt sig åsidosatta. Detta tillfälle tjänade som en mycket viktig signal och ögonöppnare. Detta tvingade henne och hennes kollegor att börja fundera kring sin undervisning och fundera kring lämpliga åtgärder. En sådan här åtgärd är att ibland arbeta med flickorna för sig.

Charlotte återkommer flera gånger under intervjun till att musicerande flickor ofta lider av dåligt självförtroende och att detta hindrar dem från att ta för sig i ensemblesammanhang. Hon menar att pojkar tar för sig och spelar trots att de egentligen inte kan. Hon uppfattar inte alls att de lider av samma brist på självförtroende som många flickor gör. Genom att pojkarna faktiskt vågar trots att de inte alltid kan lär de sig på många sätt mer än flickorna som i ett liknande sammanhang kanske valt att sitta tysta.

Sin egen roll som musiklehrare ser Charlotte som att det är hennes uppgift att se till att alla förstår syftet och målet med uppgifterna hon delar ut och också att hjälpa eleverna att se hur de ska nå detta mål. Hon menar att det är viktigt att hon som lärare bidrar till att vidga elevernas uppfattning om vad som är musik. Hon tycker att det handlar mer om kommunikation och att förmedla någonting snarare än bara teknik. Hon menar att man genom att musicera får uppleva kommunikation med de andra musikerna i ensemblen men också med publiken. Hon vill göra eleverna uppmärksamma på hur man kan kommunicera med musiken som verktyg men också vad man kommunicerar. Hon menar att hon också vill få sina elever att inse att det krävs arbete för att vara musiker och att det inte är någonting man bara gör utan ansträngning.

Under sina år som musiklehrare tycker Charlotte att uppdelningen mellan pojkar och flickor hårdnat. Hon menar att flickorna speciellt blivit allt räddare att misslyckas och har sämre självförtroende. Hon berättar om en flicka som trots ett nästintill felfritt och mycket gott

framträdande brutit ihop efteråt eftersom hon gjort ett mycket litet fel i låten. Pojkarna å andra sidan tar mer saker och ting på skoj. Charlotte tror att flickornas press på sig själv kan ses om en del av hur pressade flickor är av samhället i stort, att de är konstant rädda att tappa ansiktet och göra bort sig.

När Charlotte funderar kring begreppet 'genus' säger hon att det för henne handlar om hur samhället konstruerar bilder av hur könen ska vara. Att dessa genuskonstruktioner finns med oss hela tiden och påverkar allt ifrån vilka roller vi intar till vad för yrke vi väljer.

6.3.2 Camilla och Cecilia

Camilla har tvärflöjt som sitt huvudinstrument och spelar mycket klassisk musik, men ibland även afroamerikans musik och då främst jazz, mest för att hon tycker det är kul. Cecilia spelar klarinett och rör sig även hon mellan genrer. Mest blir det klassiskt men när tillfälle bjuds blir det gärna lite jazzmusik.

De är båda eniga om att det inte är så roligt att spela i orkester. De föredrar istället att i ensemblesammanhang få spela sådant material de själva valt och som svänger, det får gärna vara soulinspirerad musik.

När de har ensemble anser de att pojkarna låter mer och stökar mer medan flickorna är tysta och försöker fokusera. Ofta menar de att de tvingas vänta tills pojkarna är lugna och tysta så de tillsammans kan sätta igång med spelandet. De tror att pojkar överlag är mer prestationsinriktade och ibland tävlar om vem som kan utföra de mest tekniskt komplicerade riffen på sina instrument et cetera. De tror att pojkarna ibland håller på och spelar riff på sina instrument för att hävda sig och vara häftiga inför de andra. Camilla och Cecilia funderar över om flickor på ett sätt är mer självständiga än pojkarna och inte behöver hävda sig på samma sätt.

De två flickorna berättar att de tycker att det finns en väldigt tydlig skillnad i klassen gällande vilka instrument pojkar och flickor spelar. Alla blåsmusiker är till exempel flickor och en majoritet av de som har sång som huvudinstrument är flickor. Det finns visserligen några pojkar i klassen som sjunger men då handlar det oftast om att de har sång som biinstrument. I stort sett alla rockbandinstrument i klassen spelas av pojkar. De tror att en del av anledningen till att så många flickor sysslar med sång kan förklaras med att det finns gott om sångliga förebilder som är kvinnor. Vidare tror de att det faktum att flickor slipper hamna i målbrottet kan vara en bidragande orsak.

Flickorna skulle reagera om de såg en flicka spela de typiska rockbandsinstrumenten trummor och bas, instrument de förknippar med maskulinitet. På samma sätt skulle de reagera om en pojke spelade tvärflöjt även fast de menar att det är ganska vanligt i symfoniorkestrar. De anser att tvärflöjt är ett "feminint" instrument. De tycker i båda fallen att det är spännande och modigt om en pojke eller flicka väljer ett typiskt feminint eller maskulint instrument och att detta ska uppmuntras. De uttrycker efter en stund eftertänksamhet att de nog tycker att det är häftigare om en flicka gör något de betraktar som typiskt manligt och tänker att det är mer okej att vara en manlig tjej än motsatsen. De tror kanske att deras tolerans för könsöverskridande instrumentval hänger samman med att de är esteter och att esteter över lag är lite friare i tanken.

När de har ensemblespel tycker de att flickor är lite mer tillbakadragna och inte riktigt vågar ta plats. De menar att de ofta får ta på sig rollen att organisera och ganska ofta se till att killarna gör det de ska och inte ägnar sig åt annat. De menar att killarna genom att stöka ofta kan driva igenom sina förslag eftersom det annars bara tenderar att bli rörigt om killarna spelar något de egentligen inte vill.

Flickorna skulle önska att de vågade ta mer plats, men för detta krävs det mod, ett mod de inte upplever att de har.

Speciellt undanskuffade känner de sig då de spelar ”killarnas” musik som till exempel rock. Här menar de att killarna både tar och får plats att briljera med tekniska solon och att de genom sitt övertag i kunskap tar över hela ensemblesituationen. Det tillfälle när flickorna känner att de verkligen fick ta plats var när de hade soultema där de upplever att de verkligen fick glänsa. Å andra sidan är det inte häftigt eller snyggt om man tar för mycket plats är de noga med att påpeka.

De skulle önska att de vågade ta mer plats när de väl står på scen och har uppspelning. De skulle vilja lära sig att röra sig snyggt och showa. Ofta står flickor bara still medan pojkar kan ta plats och verkligen få röra sig och agera. När det gäller ensemblesammanhang skulle de önska att de skulle våga spela fler solon och kanske testa att använda sitt biinstrument även om de inte är så bra.

De tror att de flesta av deras lärare är medvetna om denna problematik och tror att de flesta gör så gott de kan för att komma till rätta med den. De skulle dock önska att de tänkte lite extra noga på de båda könen när de planerade sin undervisning så att de ibland valde en typisk ”pojklåt” för att nästa gång välja en typisk ”flicklåt”. På så sätt tror de att alla skulle få vara delaktiga och någon gång ibland känna att de verkligen kan.

6.3.3 Charlie och Christian

Charlie och Christian har båda gitarr som sitt huvudinstrument. De spelar både akustiskt och elektriskt. På sin fritid spelar Christian lite all möjlig musik medan Charlie är inriktad på vad han själv kallar tekniskt krävande musik som till exempel klassiskt men framför allt metal.

Det roligaste med musikundervisningen i skolan är när de har ensemble och allt fungerar bra. När musiken låter bra, när alla är med och när ensemblemedlemmarna verkligen vågar spela ut. De tycker det är skönt när de kommit i mål med en låt och allting sitter där det ska. Att öva tycker de mest är långtråkigt.

På frågan om de upplever någon skillnad mellan vad pojkar respektive flickor väljer för instrument uppger de att det är många flickor som sysslar med sång, något de tycker det är få pojkar som gör. De tror att detta kan bero på invanda, gamla mönster som upprepas. De tror emellertid att dessa mönster är på väg att luckras upp eftersom det kommit allt mer flickor som spelar instrument och allt fler pojkar som sjunger.

När jag frågar dem om de tycker att det finns speciella instrument som är tydligt knutna till kön uppger de att trummor är ett maskulint instrument. Detta eftersom det är häftigt att spela trummor, det är maskulint eftersom de menar att det krävs styrka. Däremot har de svårare att säga något instrument de upplever som feminint. Det finns inga direkt kvinnliga instrument,

menar de. Möjligen tycker de att tvärflöjt i så fall är det instrument som de mest förknippar med flickor. Skulle de se en pojke spela tvärflöjt skulle de "haja till" men inte bry sig så mycket om det. Att en flicka skulle spela trummor ser de som någon positivt och intressant. Ett instrument de upplever att det är lika naturligt för båda könen att spela är piano. Det är inte på något sätt bundet till kön. Piano menar de är ett bra instrument att spela då man på ett överskådligt sätt lär sig mycket musikteori, lär sig bygga ackord och så vidare.

När de har ensemble menar de att det ofta är flickorna som styr vad som ska spelas. De menar att flickorna i egenskap av sångerskor får bestämma tonarter med mera. Pojkarna menar att de alltid måste se till att låtarna är sångbara och att de som instrumentalister alltid måste anpassa sig. När det handlar om låtval menar de att flickorna helst väljer enkla, kommersiella pop- och rocklåtar, sådana man hör på radio. Pojkarna däremot väljer helst "smalare" och ovanligare låtar, ofta mer tekniskt svåra att spela. De menar att flickorna aldrig skulle välja denna typ av musik och tror att det har att göra med att flickor är rädda att sticka ut och är måna om att följa en norm som reglerar vad som är "normal" musik. De tror att flickorna i ensemblesammanhang är måna om att passa in. De genrer flickorna rör sig inom menar de är enkel pop och rock som sedan pojkarna i egenskap av instrumentalister får se till att arrangera efter ensemblen.

Charlie och Christian tycker att deras lärare gör så gott de kan för att alla elever ska få ta del i ensemblespelet på lika villkor. Ibland specialsriver de till exempel arrangemang för den aktuella ensemblen där alla får en tydlig uppgift. Vidare menar de att lärarna "peppar" alla att vara med.

När jag frågar dem om det är någonting de skulle önska att de vågade göra när det handlar om musik svarar de att de vågar allt det de vill göra. Christian menar att han alltid säger vad han tycker och tänker, fast är alltid noga med att inte trampa någon på tårna, tilläger han. Charlie kan inte se att det är någonting han drar sig för att göra utan tycker att han gr utlopp för det han önskar göra.

6.4 Daliagymnasiet

Daliagymnasiet är en skola med mestadels teoretiska program. På skolan som har ett antal tydliga profileringar går cirka 1800 elever

Då jag besökte Daliagymnasiet fick jag möjlighet att närvara då eleverna hade slagverksensemble och fick också möjlighet att samtala med läraren, här kallad Dag. Inga elevintervjuer kunde genomföras då eleverna i den aktuella gruppen ansåg att de inte hade tid eller möjlighet att delta.

6.4.1 Läraren Dag

Dag avslutade sina musiklärarstudier 1981 och har haft fast tjänst på Daliagymnasiet sedan 1984 ungefär. Dag har trumset som sitt huvudinstrument men trakterar hela slagverksfamiljen. Han har arbetat både inom gymnasieskola och kultur och musikskola. På skolan undervisar Dag i ensemble, enskilda instrumentallektioner, estetisk verksamhet och grundkurser för elever som inte går på skolans musiklinje. I dessa grundkurser får eleverna lite undervisning i trummor, bas, gitarr, klaviatur och lite musikteori.

I sin undervisning strävar Dag efter att eleverna ska tycka det är roligt, han strävar efter att tillgodose de enskilda individernas behov och utifrån detta bygga en så givande undervisning som möjligt. För honom handlar det om att försöka ge dem sådant som kan vara nyttigt att ha

med sig. Först börjar han med att fokusera på spel för att successivt införa notläsning. Dag menar att han med åren blivit allt duktigare på att skräddarsy undervisningen efter elevens behov och att detta i bästa fall leder till att de utvecklas så mycket det bara är möjligt. Han poängterar att det är otroligt viktigt att lusten måste få vara med.

I de grupper Dag undervisar finns det idag väldigt mycket flickor, speciellt i slagverksensemblerna. Han tror att det beror på att många flickor tycker det är roligt att vara med. Flera av flickorna har inte slagverk som huvudinstrument men får vara med ändå, somliga är med eftersom de spelar slagverk som biinstrument. Han berättar att det startades en trend för några år sedan med att några flickor valde att delta i slagverksensemblen och att detta medfört att allt fler flickor sökt sig dit. Han tycker att ensemblen är duktig och trivs med att undervisa den. Egentligen har Dag inte reflekterat så mycket över att det är så många flickor i ensemblerna utan menar att det nog smugit sig på och att en del av förklaringen kan vara att några flickor valt att delta och att deras kompisar efter ett tag velat följa med. Han tror att flickorna på detta sätt upptäcker att det inte är så "grabbigt" som man kanske skulle kunna tro utan att det faktiskt passar för alla.

Dag upplever att det på musiklinjen finns en grupp flickor som är väldigt driftiga och gärna organiserar projekt och spelningar. Dag har några av dessa flickor i sina grupper. Generellt tycker han annars att pojkar är mer orädda och tar på sig att utföra saker de egentligen inte riktigt behärskar. Flickor väntar generellt sätt tills de kan innan de ger sig i kast med att göra något. När det gäller instruktioner upplever Dag att flickor tar sig mer tid att lyssna medan pojkar är ivrigare att komma igång.

Dag berättar att han under en "pröva-på-verksamhet" då han jobbade i kulturskolan träffade flera duktiga flickor som klarade trumspelet galant men som av föräldrar blev uppmuntrade att snarare testa på att spela exempelvis tvärflojt. Han tror att mycket av elevers instrumentval beror på vad föräldrar uppmuntrar till. På musiklinjen tycker Dag att det är ganska god blandning mellan vilka instrument pojkar och flickor ägnar sig åt. På de andra programmen däremot menar han att det är tydligare uppdelning. Här är det vanligast att pojkar spelar rockbandsinstrument medan flickor sjunger och möjligen spelar bas eller piano. Han har aldrig haft flickor på dessa program som självmant spelat trummor. I ett par fall har han peppat dem att testa på och ganska ofta har detta fallit väl ut. I ett par fall har dessa flickor kommit att identifiera sig som "trummis" och enbart velat spela trummor.

När Dag planerar sin undervisning tänker han inte specifikt på vilket kön eleverna har utan snarare på vars och ens specifika behov och möjligheter. Genom att intervjua eleverna en och en skaffar han sig en bild av vad de är intresserade av och upplever att de behöver utveckla. Han menar att hans uppgift är att hela tiden lyfta ribban ett steg och uppmuntra dem att det kommer att gå bra. När det gäller att dela ut stämmor i ensemblesammanhang har han hela tiden elevernas kunskapsnivåer i medvetande och fördelar uppgifter så alla ska få en utmaning, men också för att alla ska lyckas. Skulle något vara för svårt ändrar han uppgiften eller byter ut den.

Under sina år som lärare tycker sig Dag se skillnad när gällande att fler flickor valt att syssla med slagverk. Förr om åren var det alltid en väldig pojkdominans och när han stötte på flickor spelade de aldrig trumset utan andra instrument som exempelvis marimba eller xylofon et cetera. Idag är det vanligt att flickor ägnar sig åt slagverk, fortfarande är flickor på trumset mycket sällsynta.

När det gäller vilken roll musikundervisningen spelar för eleverna hoppas Dag att den ska vara lustfylld och hoppas kunna entusiasmera sina elever att fortsätta spela. Han hänvisar till lärare han själv haft som betytt mycket och menar att de mest inspirerande var dem som verkligen brann för sitt ämne. Dag strävar efter att ge dem verktyg för fortsatt musicerande och att inte alltid ge dem på förhand bestämda svar utan snarare problem att lösa. Det viktigaste är lusten och viljan att spela, det måste inte alltid vara korrekt. Han menar att eleverna genom att musicera efter hand lär sig uppfatta när någonting blir fel eller tokigt. Det gäller att på ett bra sätt påpeka för eleven vad som eventuellt behöver åtgärdas men aldrig glömma att lyfta fram det positiva.

När det gäller begreppet 'genus' menar Dag att det är ett ord som kommit väldigt mycket på tapeten och att det är väldigt bra. Genom en genuskurs menar Dag att han fått upp ögonen för fällor man lätt går i. Han menar att det kan handla om att ifrågasätta sig själv, fundera över hur man behandlar elever. Om han talar på olika sätt till pojkar eller flickor, ägnar dem olika mycket uppmärksamhet eller ger dem olika mycket uppmärksamhet. Genus är för Dag synonymt med reflektion. Han hoppas att han inte gör skillnad ifråga om kön utan snarare försöker ta hänsyn till vars och ens behov och förmågor.

6.4.2 Observationen

Klassen består av totalt sju elever, fem flickor och två pojkar. Lektionen börjar med att Dag hälsar eleverna välkomna och knyter an till förra gången de sågs, påminner om vad de gjorde och presenterar dagens upplägg. Eleverna ska börja med att repetera musikstycket de arbetade med vid förra tillfället. De ställer snabbt fram sina instrument, förser sig med notställ, trumstockar och placerar sina noter framför sig. Dag kontrollerar att alla är beredda och räknar in. Under musikstyckets gång agerar Dag orkesterledare eller dirigent och ger eleverna kontinuerliga instruktioner om hur starkt de ska spela, signalerar när de ska byta tempo eller taktart och arbetar med att ge dem impulser, energi och berömmar dem hela tiden för de insatser de gör. Efter en stund slår Dag av stycket då någonting gått lite på tok. En av klassens pojkar kommer med förslag på vad de kan förbättra och menar att det saknas delar lite här och var i musikstycket. Dag nickar och bollar vidare till flickorna och frågar vad de tycker. Några flickor kommer med förslag och Dag föreslår att de ska testa en blandning av pojkens och flickornas förslag. Dag räknar in dem och de spelar stycket på det sätt de kommit överens om. Efteråt berömmar han dem och eleverna förefaller vara nöjda med resultatet. Några av flickorna är fortfarande lite osäkra på ett par saker och frågar Dag som tar sig gott om tid att förklara. Han ber en av flickorna att ta i lite mer när hon spelar för att höras bättre. En av pojkarna förklarar styckets form för en flicka vid sin sida, hon lyssnar uppmärksam och tackar för hjälpen. Pojken som spelar bas får instruktioner av Dag som ber honom och flickan som spelar trumset att spela själva en gång för att känna på styckets rytmik. Efter en stund räknar Dag in resten av ensemblen som spelar med. När de tagit sig igenom stycket berömmar Dag dem och säger att han tror att detta kommer att bli jättebra och att de är på mycket god väg. Under det här stycket är de olika slagverksinstrumenten jämt fördelade över könen, både flickor och pojkar spelar trumset, marimba, xylofon och olika sorters trummor. För att få en basist har de lånat in en pojke som normalt inte ingår i slagverksensemblen.

När det blivit dags för dagens andra övning, delar Dag ut olika slagverksinstrument till samtliga elever utom till basisten som ska fortsätta spela på sitt instrument. Dag instruerar eleverna en och en och tar sig god tid att se till att alla förstått. Tillsammans bygger de upp ett sväng som de spelar tills de sitter riktigt ordentligt. Dag avbryter och instruerar dem till ett

annat sväng som de ska växla till på given signal. De tränar detta nya parti tills även det sitter. Dag räknar in, eleverna spelar och byter mellan de olika partierna. En flicka på trummor ser lite förvirrad ut och kommer av sig men hittar snart rätt på egen hand. En annan flicka på xylofon kommer av sig ett kort tag men hittar även hon tillbaka. Dag avbryter musikstycket och berömmar eleverna för att de så lätt hittade mellan delarna. De resonerar tillsammans om sådant som varit lätt och svårt i stycket. En av klassens pojkar kommer med förslag på hur de kan gå vidare och utveckla musikstycket ytterligare. Dag nickar och uppmuntrar förslaget och bollar raskt vidare till de andra i klassrummet för att höra vad de tycker, flera flickor presenterar idéer och Dag uppmuntrar även dem.

Lektionen avslutas med att samtliga elever ställer tillbaka sina instrument, notställ och packar ner sina noter. Hela lektionen präglas av ett gemensamt fokus kring de aktuella musikstyckena och alla är väldigt koncentrerade på att läsa i sina noter och spela som det står där. Dag vänder sig lika naturligt till pojkarna som flickorna i sin undervisning och är noga med att så många som möjligt ska få komma till tals och presentera sina tankar och förslag. Speciellt en pojke kommer väldigt ofta med idéer och då är Dag noga med att även lyfta in de andra eleverna för att höra vad de tänker och tycker.

7. Analys

I det här kapitlet kommer jag att analysera mitt resultat med hjälp av de begrepp jag presenterat under 3.9.

7.1 Könskodade instrument

Utifrån de utsagor jag fått ta del av och de observationer jag genomfört förefaller vissa instrument vara könskodade. Med könskodad menas här att utövande av instrumentet upplevs i större utsträckning vara förknippat med antingen det ena eller andra könet.

Som exempel på könskodade instrument kan man se att i stort sett alla intervjupersoner upplever att det är klart vanligast att flickor ägnar sig åt sång. I exemplet med Björkgymnasiet märkts detta bland annat på att skolans kör enbart består av flickor. Fyra av sex tillfrågade flickor ägnar sig främst åt sång, även om de också trakterar andra instrument. Av de sex tillfrågade pojkarna har samtliga gitarr som huvudinstrument även om också de spelar andra instrument och sjunger. På frågan om det finns instrument som eleverna i förknippar med maskulinitet svarar samtliga trummor och andra typiska rockbandinstrument. När jag frågar dem om instrument förknippat med femininitet föreslår många av eleverna flöjt som de upplever att flest flickor spelar. Valet av instrument kommer mot bakgrund av detta att kunna skapa två separata kulturer, en flick- och en pojkkultur

Pojkar och flickor provar och utforskar sätt att bete sig, handla och vara på. Utifrån de reaktioner och den respons barnen får från andra människor skapas tysta överenskommelser om vilka positioner barnet kan inta och vilka positioner som är lämpliga endast för pojkar respektive flickor (Svaleryd, 2003:25).

Även om många tillfrågade elever egentligen inte tycker att det finns speciella instrument som hänger samman med kön visar undersökningen ändå att de förknippar visst musikutövande med antingen femininitet eller maskulinitet. På frågan vad eleverna skulle önska att de vågade göra på musiklektionerna svarar hälften av pojkarna att de skulle önska att de vågade sjunga "fint", något som oftast är förbehållet flickorna. Eventuellt är det så att pojkarna inte väljer eller vågar att sjunga fint eftersom det skulle utgöra ett brott mot en norm. Istället för att på musikalisk väg skapa ett maskulint genus skulle det kunna innebära att de gav sig in på en feminin arena. I det observerade fallet då två pojkar sjöng tillsammans med två flickor uttryckte pojkarna flera gånger att de inte riktigt kunde och klagade över att de sjöng fel eller illa. Att så få av de intervjuade och observerade flickorna ägnar sig åt exempelvis spel på trumset eller gitarr skulle kunna förklaras på motsvarande sätt. Även om åtminstone två av de intervjuade flickorna medger att det skulle vara fullt möjligt att de vid något tillfälle skulle spela trummor förefaller det vara sällsynt. Genom att ge sig i kast med att spela på trummor skulle flickorna ge sig in på ett maskulint område och därmed på musikalisk väg skapa ett genus som inte är feminint utan snarare maskulint. För att knyta an till Åsa Bergmans resonemang om hegemonisk maskulinitet förefaller det vara så att flickorna i min undersökning har problem med att skapa just denna maskulinitet och att pojkarna har problem att göra avsteg ifrån den samma, något de sjungande pojkarna på Björkgymnasiet ger uttryck för (Bergman, 2009a&b). Eleven Belinda från Björkgymnasiet ger uttryck för att musicerande är förknippat med hegemonisk maskulinitet då hon uttrycker att det är attraktivt med pojkar som är musikaliska och därför aldrig varit tillsammans med någon som inte är det.

Intressant att lägga märke till är att de flesta av de flickor jag observerade i samband med slagverksensemblen på Dahliaskolan inte har slagverk som huvudinstrument utan deltar i egenskap av biinstrumentalister eller bara som intresserade. I de fall flickorna har slagverk som huvudinstrument handlar det om xylofon eller marimba, inte andra slagverk som exempelvis trumset.

Könskodningen av instrument får som konsekvens i den pedagogiska verksamheten att pojkar och flickor ägnar sig åt olika saker. På så sätt kan man se att instrument och instrumentval utgör ett genussystem som håller isär könen i klassrummet (Jfr. Lärarförbundet, 1998, Hirdman, 2003). Då eleverna uppger att det finns instrument de förknippar med antingen femininitet eller maskulinitet kan detta komma att utgöra en barriär för dem i deras instrumentval då det kan vara mycket svårt att bryta mot de normer som reglerar vad som upplevs som normalt att spela. Sett mot denna bakgrund kan också könskodade instrument komma att bilda ett genuskontrakt (Hirdman, 2003) som reglerar den faktiska verksamheten och komma att styra flickors och pojkars val av instrument. Man kan beskriva genuskontraktet som "en osynlig relation, en kulturellt nedärvd överenskommelse, ett slags band mellan män och kvinnor" (Lärarförbundet, 1998:9).

Under de observationer jag genomfört har, med ett undantag, inga flickor ägnat sig åt spel på trumset. I de fall ensemblerna innehållit elgitarr har den alltid spelats av pojkar. I ett fall spelade en flicka elbas. Genom att bryta genuskontraktet och utmana normen skulle man som elev kunna råka ut för exempelvis kränkningar eller tråkningar.

När det gäller bakomliggande faktorer som styr elevernas syn på instrument menar de att det är ideal, förebilder och bilder i media som styr, men också egna erfarenheter av vad de sett pojkar respektive flickor spela. Uppfattningen om könskodade instrument kan ledas tillbaka till musikutövande sett ur ett historiskt perspektiv. Det förefaller fortfarande vara så att sång och instrument som inte är så ljudstarka förknippas med femininitet medan ljudstarka instrument och rockbandsinstrument förknippas med maskulinitet (Jfr. Derkert, 2003, Öhrnström & Ramsten, 1989). Detta kan förstås som en sociokulturell läroprocess där elever lär sig vad som gäller i ett visst sammanhang och lär sig både anpassa sig till detta och efter hand blir en naturlig del av den gemenskap instrumentval kommer att utgöra. Detta blir ett exempel på det som Dysthe kallar 'lärandets sociala natur' (Dysthe, 2003). Dysthe skriver om den lärandets sociala natur att:

I lärosammanhang används "social" i minst två betydelser. Den ena inriktar sig på det historiska och kulturella sammanhanget och den andra på relationerna och interaktionen människor emellan (Dysthe, 2003:43).

7.2 Ensemblesituationen

Alla elever i undersökningen menar att ensemble är det allra roligaste att syssla med inom ramen för skolans musikundervisning. Ensemblesituationen förefaller emellertid inte vara okomplicerad, snarare tvärtom. Under den här rubriken diskuteras ensemblesituationen som en modell för isärhållande mellan könen. Här diskuteras också det motstånd som kan uppstå då eleverna inte accepterar, eller försöker ändra de stereotypa könsmönster ensemblesituationen kan bidra till att skapa och återskapa.

7.2.1 Ensemblesituationen som isärhållande av könen

Intressant att märka är att samtliga tillfrågade med undantag för musiklärarna Axel och Bengt och eleverna Benjamin och Björn menar att ensemble på ett eller annat sätt är förknippat med vissa problem. Av de intervjuade pojkarna syns tendenser att de uppfattar att flickor saknar det driv de själva uppger att de har. Pojkarna upplever att flickorna i egenskap av sångerskor styr över undervisningen i form av krav på korrekta tonarter, låtval och ibland sänker nivån genom att inte vara så förberedda som de bör.

Flickorna å andra sidan upplever att de ganska ofta är de som får stå tillbaka och vänta ut pojkarna då de sysslar med helt andra saker eller spårar ut. Flickorna uttrycker också brist på självförtroende i samband med ensembleundervisningen och brist på nödvändig kunskap. Bland annat upplever de att de inte törs spela solo eller ta lika mycket plats som pojkarna. Detta resonemang stöds bland annat av läraren Charlotte som påpekar att hon ibland väljer att undervisa flickorna separat för att ge dem den plats och det självförtroende hon menar att de saknar. Charlotte påpekar även hon att pojkarna oftare än flickorna spårar ut och att hon ibland tvingas att ge dem tillrättavisningar. Samtliga pojkar menar att de i mesta möjliga mån vågar göra vad de vill medan fyra av flickorna kan räkna upp saker de skulle önska att de vågade. Gemensamt för deras svar är att de på ett eller annat sätt skulle önska att de vågade ta mer plats och att de önskar att de ska slippa känna att de är dåliga eller slippa upplevelser av brist på kompetens. Flickorna på Aspgymnasiet påtalar att det på skolan ibland förekommer motsättningar mellan dem som sjunger och dem som spelar instrument. Denna konflikt kommer på många sätt att bli en konflikt mellan könen då det är flest pojkar som spelar och flest flickor som sjunger.

Problemen både elever och lärare påtalar kan kopplas till tankarna om den hegemoniska maskuliniteten, att flickors brist på självförtroende och möjlighet att delta på samma villkor som pojkar i själva verket beror på deras oförmåga att skapa och återskapa just den hegemoniska maskuliniteten (Jfr. Bergman, 2009a&b). Deras skapande av ett feminint genus som bland annat märks genom deras instrumentval och som det tycks myckna väntan på pojkarna förefaller gå på tvärs emot den hegemoniska maskuliniteten och utgöra dess motpol. För att förklara detta kan tankarna om både genussystem och genuskontrakt tillämpas (Läraryrket, 1998, Hirdman, 2003). Genom att anlägga perspektivet genussystem kan man se att det i ensemblesammanhang verkar finnas regler och normer som styr instrumentfördelningen mellan flickor och pojkar men också i vilket grad man förväntas delta.

Könsmaktssystemet och könsordningen är central när det gäller både kvinnors och mäns livssituationer, möjligheter och rättigheter. Det skapar ett organiserat samhälle, där de flesta vet sina platser och känner sig trygga. Men könsmaktssystemet medför att kvinnor ständigt befinner i en relativ underordning... (Thomsson, 2003:55).

Genom val av instrument och genom att delta utifrån olika villkor och premisser hålls genussystemet vid liv i undervisningen. Enligt Thomson bidrar genussystemet ett organiserat samhälle där de flesta vet sina platser. I ensembleundervisningen kan detta förstås som att flickor och pojkar intar olika ställningar som bidrar till isärhållande. Flickorna förväntar sig att vara som de upplever i underläge och få ägna åtskillig tid åt att vänta ut pojkar som tar för sig och delvis ägnar sig åt annat. Pojkarna å sin sida förväntar sig att vara de som ska driva på ensemblen och som upplever att de alltid får rätta sig efter flickornas önskemål och ibland det som de upplever som brist på engagemang. Genom att dessa föreställningar och system får leva vidare kommer också isärhållandet mellan könen att fortgå. Det genuskontrakt som reglerar vad som förväntas av flickor respektive pojkar kommer att finnas med och reglera

vilka aktiviteter de olika könen förväntas utföra. Att pojkarna förefaller dominera mycket av ensembleundervisningen kommer att utgöra en av de bärande principerna i genussystemet – mannens överläge, vilken troligen kommer att göra att flickorna inte varken ges eller känner att de har möjlighet till samma plats i ensemblen (Hirdman, 2003).

När det gäller Björkgymnasiet upplever varken läraren eller eleverna att det finns några direkta problem knutna till genus och undervisningen. Detta kan eventuellt förklaras med att alla elever genomgått en grundutbildning där de fått möjlighet att skaffa sig kunskaper i de vanligaste rockbandinstrumenten. I praktiken visade det sig att skillnaderna i aktivitet under lektionerna ändå var stora men detta var ingenting elever eller lärare såg som något problem då de menade att det mest var slumpen som avgjort instrumentfördelningen. Ska man relatera dessa tankegångar till Åsa Bergmans text (2009) ser man att just de pojkar som sedan innan hade kunskaper inom musikämnet var de som tydligast nådde målen i musikämnet.

I vilken utsträckning eleverna lyckades nå upp till kursmålen i musikämnet var alltså inte enbart en fråga om huruvida de hade rätt sorts förkunskaper för att klara av undervisningen utan också om vem som hade bäst förutsättningar att iscensätta hegemonisk maskulinitet. (Bergman, 2009b:54)

Genom att erbjuda eleverna en grundkurs i musik kanske man skulle kunna komma tillrätta med deras brist på deltagande gällande instrumentspel.

Ensemblesituationerna blir ett exempel på ett sociokulturellt lärosammanhang där 'lärandets sociala natur' märks tydligt. I detta sammanhang lär sig deltagarna snabbt finna sin plats och skapa den sortens femininitet eller maskulinitet som förväntas av dem eller som de tror att de ska eller bör skapa. Mönstren som upprepas i form av instrumentval kan ledas tillbaka till historiska stereotyper.

7.2.2 Motstånd och ifrågasättande

Läraren Charlotte påpekar i intervjun liksom flera andra intervjupersoner att pojkar på ett självklart och naturligt sätt tar plats och i mångt och mycket styr den ensembleundervisning hon håller i, medan flickorna både intar och tilldelas en mer tillbakadragen situation.

Charlotte berättar om ett fall där flickor på musiklinjen valde att kalla sin lärare till möte för att påpeka att de upplevde problem knutna till ensembleundervisningen. Detta utmynnade i att lärarna på skolan tvingades tänka till och genom att ibland undervisa flickorna för sig söka stärka dem i sitt musicerande. Detta blir ett talande och tydligt exempel på att skapande av genus inte kan ses som en statisk process som ständigt återskapas på samma sätt. Det blir tydligt att se att flickorna i det aktuella fallet inte accepterar de roller som föreskrivs utan blir aktiva i att förändra dem. Thomsson (2009) menar att ett genussystem bara kan fortleva i sin nuvarande form så länge ingen ifrågasätter det. De aktuella flickorna Charlotte berättar om bidrar till en förändring av genussystemet genom att dels genomskåda det och dels genom att ifrågasätta och komma med krav på förändring. Sett mot denna bakgrund kommer genussystemet också att vara under ständig utveckling och bör betraktas som en process där genus hela tiden återskapas men med viss förskjutning och förändring (Jfr. Thomsson, 2003 & Ambjörnsson, 2004).

7.3 Självförtroende

En möjlig förklaringsmodell till att pojkar är med utåtriktade, framåt, tar för sig och kommer med förslag på lösningar i musikundervisningen skulle kunna vara att de besitter ett större självförtroende. Medan flickor skulle kunna tänkas lida brist på detta vilket leder till att de intar en mer tillbakadragen position. Läraren Charlotte ger uttryck för att hon upplever att flickor i högre grad än pojkar lider brist på självförtroende, något man också kan se hos de elever från hennes skola jag intervjuat. De upplever att de har problem med att ta för sig speciellt när det gäller ensemble. Liknande utsagor kan man se hos flickorna från Aspgymnasiet som uppger att de brister ifråga om kunskaper och önskar att de vågade ta mer plats i samspelssammanhang. Kanske är det så att pojkarnas uppfattningar om flickorna som slarviga och lata i själva verket handlar om flickor som lider brist på självförtroende och därför inte vågar ta för sig och blomma ut. Svaleryd skriver att flickkulturen präglas av just tvivel gällande den egna förmågan och ovilja att ta risker (Svaleryd, 2003).

På Dahliaskolan uppger Dag att han träffar väldigt drivna flickor som gärna tar på sig att organisera projekt och liknande. Det är många av dessa han möter i sin slagverksensemble, kanske har de vågat sig dit på grund av sitt förhållandevis goda självförtroende. Charlotte och Dag är eniga om att pojkar utstrålar större självförtroende och att det märks i att de är mer benägna i att ge sig i kast med saker, inte minst sådant de inte tidigare gjort. Charlotte menar att detta på sikt kan leda till att pojkar utvecklar större musikkunskaper eftersom de inte är rädda för att spela och därmed spelar mycket. Läraren Axel tycker att de flesta flickor han möter har gott självförtroende och att detta hjälper dem att våga ta plats och komma med idéer. De flesta tillfrågade lärarna verkar eniga om att det för att utöva musik krävs någon form av självförtroende. Något även många av eleverna instämmer i. Vid de observationer jag genomfört har det stått ganska klart att pojkar dominerat ifråga om att lösa eventuella problem och komma med förslag på hur låtar kan läggas upp och utvecklas. Flickorna har ofta varit de som i större utsträckning bett om hjälp, försäkrat sig om att det spelar rätt och också varit de som uttryckt större tvekan inför det de gör. När de talat om sitt musicerande har de i större utsträckning uttryckt sina begränsningar. Pojkarna däremot har inte gjort detta. När jag intervjuat elever har pojkar i betydligt större utsträckning använt sig av musikterminologi medan flickorna i närmast obefintlig grad gjort detta. Detta skulle kunna förklaras med att pojkarna genom att använda musikspråk s.a.s. använder sig av maktens språk något som kan bidra till att befästa deras hegemoni. I fallet med Björkgymnasiet kallade pojkarna Benjamin och Björn, som för övrigt var dem som i störst utsträckning använde sig av musikterminologi, sig för musiker eller hobbymusiker, något inga andra elever gjort. Att de tilldelar sig själv detta epitet kan utgöra en förklaring till att de använder musikterminologi då det på många sätt kan komma att bli ett språk för att uttrycka sin professionalism och att de är insatta i musikvärlden. Detta kan förklaras med att pojkar skaffar sig makt genom språket och över språket (Einarsson & Hultman, 1984). Detta språkbruk kan komma att bidra till att befästa pojkarnas övertag när det gäller musikutövande. Att flickorna inte alls i någon vidare utsträckning använder sig av musikterminologi då de talar om musik och det egna musikutövandet kan vara ett tecken på att musikterminologin blir en del i skapandet av den hegemoniska maskuliniteten. Flickorna kan genom att låta bli att använda musikterminologi istället skapa sitt feminina genus som kommer att utgöra en motpol till maskuliniteten.

7.4 Lärarnas syn på genus

”Genus i arbetet som pedagog handlar om en medvetenhet kring föreställningar och omedvetna förväntningar på de bägge könen” (Svaleryd, 2003:30).

Axel menar att genus är något som skapas och bland annat kan handla om att flickor och pojkar behandlas på olika sätt. Dags syn på genus är liknande. Charlotte menar att genus handlar om hur samhället skapar bilder av hur könen ska vara och att detta styr vårt liv på så vis att vi bland annat intar roller och väljer yrke utifrån dessa bilder. Bengt däremot drar ingen skiljelinje mellan begreppen genus och kön utan menar att det är samma sak.

Det vore lockande att söka se skillnader i lärarnas undervisning beroende av vilken medvetenhet om och syn på genus de har. Detta förefaller dock inte vara möjligt. I fallet med Bengt som inte förefaller ha någon direkt reflekterad syn på genus/kön kan man ändå se att hans elever är de i undersökningen som uppger minst skillnader mellan vad flickor och pojkar ägnar sig åt. De elever som förefaller uppleva störst skillnader mellan vilken plats könen får och vilka aktiviteter de ägnar sig åt är Axels och Charlottes elever. Både Axel och Charlotte visar i intervjun ändå upp en mer nyanserad och reflekterad syn på begreppet genus. Eventuellt skulle detta kunna förklaras med att de på grund av de skillnader de sett i sin undervisning kommit att problematisera flickors och pojkars deltagande i musikundervisningen. Att Bengts elever på Björkgymnasiet inte tycker att det egentligen är så stora skillnader mellan vad flickor och pojkar ägnar sig åt under musikundervisningen kan ses som ett uttryck för att de inte närmre ifrågasatt rådande normer som styr vad könen både förväntas ägna sig åt och faktiskt ägnar sig åt på musiklektionerna. Sett ur ett annat perspektiv kan det vara så att eleverna faktiskt inte upplever några större skillnader eftersom några sådana inte finns. Man skulle kunna tänka sig att tillfället då jag var på besök var ett undantag då instrumentfördelningen faktiskt följt en stereotyp mall, något den kanske inte gör normalt. Att så många av lärarna uppger att de inte primärt fokuserar på vilket kön eleverna har utan snarare söker anpassa sin undervisning så att alla elever ska få möjlighet att utvecklas maximalt kan förklaras med att de strävar efter att eleverna ska finna sin identitet som människor snarare än som kön (Svaleryd, 2003).

7.5 Skillnader ifråga om lärares och elevers uppfattningar

De flesta av de lärare som förekommer i undersökningen tycker egentligen inte att det är så värst stora skillnader ifråga om vad flickor och pojkar väljer att ägna sig åt utan menar de allt som oftast är ganska lika när det handlar om instrumentfördelning och aktivitet. Endast Charlotte menar att det är skillnad mellan flickors och pojkars aktivitet och att pojkar ofta tar mer plats på bekostnad av flickorna. Elevernas utsagor pekar däremot på att det faktiskt förekommer skillnader ifråga om vad könen gör i samband med musikundervisningen. Speciellt påpekar de intervjuade flickorna detta och uppger att de ofta känner att pojkarna dominerar mycket av undervisningen. Några av de tillfrågade pojkarna menar att flickorna saknar driv och inte tar det ansvar de skulle önska. Gällande läraren Charlotte och flickorna på hennes skola uppvisar de en liknande bild av musikundervisningen medan pojkarna från samma skola ger en bild som inte riktigt stämmer överens. Läraren Axel och hans elever uppvisar delvis olika bilder som vittnar om att de kan finnas fler skillnader än Axel är medveten om eller vill ge sken av. Bengt och hans elever uppvisar en bild som i många avseenden stämmer ganska väl överens. De menar att det vanligen inte är så stora skillnader

ifråga om vad pojkar och flickor väljer att ägna sig åt även om eleverna ändå påtalar att skillnader finns.

8. Sammanfattning och diskussion

Här kommer jag att sammanfatta mina resultat och diskutera dessa utifrån de forskningsfrågor jag inledningsvis ställde. Vidare kommer mitt resultat sammanfattas och diskuteras utifrån dess relevans för läraryrket, vilka pedagogiska konsekvenser min undersökning kan tänkas få. Uppsatsen avslutas med förslag på fortsatt forskning.

8.1 Forskningsfrågorna

Min första forskningsfråga var om man kan se en uppdelning ifråga om flickors och pojkars deltagande och val av instrument. Undersökningen visar tydligt att så är fallet att flickor och pojkar delvis ägnar sig åt olika aktiviteter då de har musik i skolan. Flickorna ägnar sig i större utsträckning åt sång medan pojkarna sysslar med spel på instrument. Som jag redan nämnt har eleverna tydliga bilder av att somliga instrument hör samman med olika kön. De strukturer jag sett under mina observationer och som flera av intervjupersonerna vittnar om förefaller i mångt och mycket vara reproduktioner av gamla historiska mönster. När jag tar del av elevernas tankar om könskodade instrument kan man även här se gamla mönster upprepas. De instrument som förknippas med flickor och deras musicerande är sådana som normalt inte är speciellt ljudstarka medan de instrument som förknippas med pojkar och deras musikutövande är sådana som normalt är ljudstarka. Att skillnaderna mellan vad flickor och pojkar ägnar sig åt inte upplevs som så stora på Björkgymnasiet förklarar Bengt delvis med att samtliga elever har givits en grundläggande instrument – och sångkurs. Eventuellt kan det vara så att en sådan här kurs kan bidra till att jämna ut olikheter och snedfördelning mellan könen då alla elever så att säga får möjlighet till en grund att stå på. Man kan dra paralleller till bland annat Åsa Bergmans forskning där hon påtalar att de elever som i störst utsträckning når kursplanens mål är de som redan tidigare har musikkunskaper. Av dessa är det främst pojkar som kommit att dominera skolans musikundervisning.

Min andra forskningsfråga var huruvida det finns speciella sammanhang då uppdelningen blir extra tydlig och manifest och här märks att spel i ensemble framstår som en modell för isärhållande av könen och där pojkarna blir norm, vilket stöds bland annat av Hirdmans teorier. Flickorna i undersökningen förefaller ofta känna sig åsidosatta och känner att de väldigt ofta får vänta in pojkarna då dessa tar över och sysslar med annat. Pojkarna upplever å andra sidan att flickorna uppvisar brist på driv och engagemang.

Både intervjuerna och de genomförda observationerna visar att pojkar i större utsträckning är inriktade på att finna lösningar och driva arbetet i klassrummet eller ensemblen framåt medan flickor intar en mer tillbakadragen position ifråga om detta. Flickor är de som oftare ställer frågor för att försäkra sig om att de spelar rätt och vänder sig i större utsträckning till läraren för att be om hjälp medan pojkar tar mer chanser och inte verkar bry sig så mycket om huruvida allt blir rätt hela tiden.

Den tredje och sista frågan handlar om vad som kan tänkas ligga bakom flickors och pojkars olika handlade och deltagande under musiklektionerna. Detta verkar framför vara knutet till självförtroende och förmåga att göra sig hörd. Då det gäller självförtroende uppvisar de intervjuade flickorna i högre grad att de delvis eller ofta brister i självförtroende och uttrycker

att det finns ett flertal saker de skulle önska att de vågade göra på musiklektionerna. Detta är något läraren Charlotte intygar. Pojkarna däremot menar ofta att de vågar göra det mesta men har även de saker de önskar att de vågade. När det gäller vad flickor respektive pojkar skulle önska att de vågade handlar det ofta om att göra sådant de förknippar med det motsatta könet. Flickorna skulle önska att de exempelvis skulle våga ta mer plats medan flera av pojkarna skulle önska att de vågade sjunga ”fint”. Under intervjuerna kunde jag märka att pojkarna i betydligt större utsträckning än flickorna använde sig av en musikterminologi för att beskriva sitt musikutövande. Detta språkbruk kan komma att befästa pojkarnas särställning om ledande under musiklektionerna då det s.a.s. skaffar sig makt och återskapar makt genom språket. Musikspråket kan i detta sammanhang bli lika med maktens språk.

8.2 Relevans för läraryrket

Att som lärare vara medveten om genusstrukturerna i undervisningen tror jag är av största vikt. Dels med tanke på styrdokumentens formuleringar men också med tanke på att vi ska sörja för en skola för alla. Att anlägga ett genusperspektiv på sin pedagogiska verksamhet kan tjäna som ytterligare ett verktyg för analys för att faktiskt förstå vad som händer i den dagliga praktiken. Är det så att flickor och pojkar ges olika utrymme? Kan man se kopplingar till vissa aktiviteter i undervisningen där det ena eller andra könet tar över? Hur ska man komma till rätta med dessa eventuella problem i så fall? Jag tror att ett första steg alltid är att söka kartlägga det som händer och utifrån detta söka förstå bakgrunder och anledningar till varför strukturerna i klassrummet ser ut som de gör. Att ha med sig begrepp som genusystem, genuskontrakt och tankar om hegemonisk maskulinitet kan man få några enkla verktyg som utgångspunkt för reflektion. Att ha som pedagog ha ett reflekterat förhållningssätt till begreppet genus anser jag vara av största vikt. Att fundera kring vem man riktar sig till och för vem man bedriver undervisning föreställer jag mig kan vara intressant för att förstå om man som lärare bidrar till att befästa stereotypa könsroller eller bidrar till att utmana dem. För att förstå detta tror jag det är viktigt att fundera över vem man är som lärare som faktiskt gör vissa val åt sina elever. Kanske är det så att man reproducerar mönster man själv som elev en gång upplevt och finner högst naturliga då man inte reflekterat över dem. Genom att ställa sig frågan vem man riktar sig åt och vem man själv är som lärare tror jag man kan komma närmre en undervisning mer jämställd mellan flickor och pojkar. En undervisning där inte flickor förväntas ägna sig åt somligt medan pojkar förväntas syssla med annat och detta inte ses som något onaturligt eller konstigt.

8.3 Pedagogiska konsekvenser

Vilka blir då de pedagogiska konsekvenserna av mitt arbete? För det första är det tydligt att eleverna på de undersökta skolorna delvis ägnar sig åt olika aktiviteter som är direkt knutna till deras kön. Denna insikt är otroligt viktig att bära med sig i sitt läraryrke. De främsta konsekvenserna av mitt arbete är att jag har givits möjlighet att reflektera över musikundervisning knutet till genus. I en pedagogisk praktik tror jag att det är otroligt viktigt att fundera över instrumentfördelning och deltagande i klassrummet och se om det där uppträder några mönster som kan komma att utgöra styrande system. Skulle så vara fallet gäller det att sätta in åtgärder, det är vi som pedagoger faktiskt tvungna att göra. Att i somliga fall välja att arbeta med flickor och pojkar separat kan vara en del av lösningen även om den litteratur jag tagit del av menar att man inte enbart ska arbeta på detta sätt. Att tillfälligt dela upp gruppen i flickor och pojkar för sig för att där stärka dem eller utmana dem att ägna sig så åt sådant de normalt kanske inte gör tror jag kan vara en bra idé.

Att enbart bedriva en undervisning där eleverna fritt får välja vad de vill spela förefaller konservera traditionella könsroller. Att istället erbjuda samtliga elever en grundkurs eller breddkurs där de bjuds möjlighet att lära sig lite på alla de instrument man använder sig av i klassrummet tror jag kan vara ett sätt att påbörja arbetet för en jämlikare musikundervisning. Här måste vi ibland göra vissa val åt våra elever som hjälper dem att komma över de barriärer som uppfattningen om könskodade instrument kan komma att utgöra.

Elever och lärare i min undersökning påtalar att förebilders makt är stor när det gäller val av instrument. Här kan vi som musiklärare utmana elevernas tankar genom att i undervisningen medvetet plockar fram exempel som eventuellt strider mot de föreställningar de har. Men som jag tidigare varit inne på handlar det först och främst om att rannsaka sig själv och tydliggöra vilka föreställningar knutna till musicerande och kön vi själva är bärare av och söka utmana dessa.

Som musiklärare har vi fina möjligheter att lyfta fram andra förebilder än dem som våra elever normalt omger sig med. Med lite efterforskningsarbete kommer vi kunna finna exempelvis duktiga kvinnliga trummisar och manliga flöjtister att spela upp och visa för våra elever. Resultatet av detta kan komma att bli att man inte måste ägna sig åt somligt bara för det kön man fötts i utan att det faktiskt kan finnas alternativ. Genom målmedvetet arbete kommer vi kunna hjälpa eleverna att bryta upp och förändra deras uppfattningar om könskodade instrument och på sikt kanske hjälpa dem att skärskåda och förändra de genussystem och genuskontrakt som omger dem och som de är en del av.

8.4 Förslag på fortsatt forskning

Det vore intressant med en större studie än denna där man skulle kunna studera elevers val av instrument och deltagande utifrån ett genusperspektiv knutet till andra faktorer såsom socioekonomisk bakgrund och etnicitet et cetera. På så vis skulle man få en mer komplicerad och utförlig bild av vilka faktorer som spelar in då ungdomar gör sina instrumentval. Det vore intressant att studera huruvida grundkurser i sång och spel eventuellt kan bidra till en jämlikare könsfördelning i ensemblesammanhang. Är det så att man på ett tydligare och mer effektivt sätt ger alla elever, oavsett könstillhörighet, mer liknande möjligheter att på lika villkor delta i skolans ensembleundervisning. Jag skulle även välkomna en studie som undersöker upplevelser hos elever som valt att spela instrument som traditionellt sett trakteras av det motsatta könet. Vad som ligger bakom deras instrumentval och vilka eventuella hinder och möjligheter de upplever sig stött på.

9. Källförteckning

Monografier:

Ambjörnsson, Fanny. 2004. *I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront

Claesson, Silwa. 2002. *Spår av teorier i praktiken – några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur

Dysthe, Olga. 2003. *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur

Einarsson, Jan., Hultman, Tor. 1984. *Godmorgon pojkar och flickor – Om språk och kön i skolan*. Uppsala: Gleerups

Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik, m.fl. *Metodpraktikan Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB

Gemzöe, Lena. 2002. *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag

Hirdman, Yvonne. 2008. *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber

Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend. 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan. 2005. *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svaleryd, Kajsa. 2003. *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber

Säljö, Roger. 2000. *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Öhrnström, Eva., Ramsten, Märta. 1989. *Kvinnors musik*. Stockholm: Utbildningsradion

Intervjuer:

Fyra stycken intervjuer med musiklärare på gymnasieskolor i västra Sverige, genomförda under hösten 2009. Intervjuerna finns i författarens ägo.

Sex stycken intervjuer med elever på gymnasieskolor i västra Sverige, genomförda under hösten 2009. Intervjuerna finns i författarens ägo.

Observationer:

Tre stycken observationer genomförda på gymnasieskolor i västra Sverige, genomförda under hösten 2009. Det observerade materialet finns i författarens ägo.

Tidskriftsartiklar:

Bergman, Åsa. 2009a. "Växa upp med musik. Ungdomars musikanvändande i skolan och på fritiden. Kritisk utbildningstidskrift, 3/2009:48-61.

Derkert, Jakob. 2003 ”Om kvinnligt och manligt i musiken”. Nutida musik/Tritonus, 1.2003: 5-8

Hirdman, Yvonne. 1988 ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”. Kvinnovetenskaplig tidskrift, 9.3: 49-63.

Offentliga tryck:

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. 2002.

Stockholm: Vetenskapsrådet.

(Tillgänglig elektroniskt: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf)

Lika för lika. Strategier för en jämställd skola. 1998. Stockholm: Lärarförbundet.

(Tillgänglig elektroniskt: www.lararforbundet.se)

Lpf 94. 1994. 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna. Stockholm: Skolverket.

(Tillgänglig elektroniskt: www.skolverket.se/publikationer)

Skollagen, 1985:1100. Stockholm: Svensk författningssamling – Riksdagen. (Tillgänglig elektroniskt: www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100)

Uppsatser:

Andersson, Frida. 2007. *Musik och genus. Hur genus konstrueras i musikundervisning.*

Examensarbete vid Musikhögskolan i Malmö, Lunds Universitet

Bergman, Åsa. 2009b. *Växa upp med musik: ungdomars musikanvändande i skolan och på fritiden.* Göteborg : Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet

Enbäck, Erica., Lidström, Matilda. 2006. *Vad har genus att göra med musik och identitet? En studie om musiklärares medvetenhet och syn på musikens betydelse för elevers skapande av genusidentitet.* C-uppsats vid Musikhögskolan vid Örebro Universitet, Örebro Universitet

Artiklar:

Thomsson, Heléne. 2003. ”Makt, ansvar och viljan till förändring.” i Elvin-Nowak, Ylva och Thomsson, Heléne(red). *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara män eller kvinnor.* Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB

Uppslagsverk:

Nationalencyklopedin (Tillgänglig elektroniskt: www.ne.se)

Svenska Akademiens ordlista över det svenska språket (Tillgänglig elektroniskt: www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx)

10. Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor till lärarna

- Hur länge har du arbetat som musiklärare?
- Minns du vad som fick dig att välja just det här yrket?
- Hur länge har du arbetat på den här skolan?
- Vad har du för huvudinstrument/profil?
- Vilka kurser undervisar du i?
- Vad ligger fokus i din undervisning?
- Hur ser könsfördelningen ut i dina grupper?
- Märker du någon skillnad ifråga om vilka aktiviteter/instrument killar respektive tjejer väljer att ägna sig åt?
- Vad väljer i så fall killar respektive tjejer att ägna sig åt?
- Upplever du situationer då något av könen dominerar undervisningen?
- I så fall i vilka situationer/vid vilka aktiviteter?
- Hur yttrar i så fall detta sig?
- Upplever du några problem knutna till killars/tjejjers val av aktivitet i klassrummet?
- Gör du något speciellt för att komma till rätta med dessa problem?
- Vad tror du att det beror på att killar och tjejer väljer att ägna sig åt olika aktiviteter?
- Har du någon relation till begreppet 'genus'?
- Kan du känna att du saknar kompetens/kunskap om frågor som rör genus? Skulle du önska utbildning/fortbildning?
- Något speciellt som är knutet till genus som du upplever som särskilt problematiskt?
- Har du sett någon förändring ifråga om vad killar/tjejer gör idag jämfört med när du började?
- Övriga tankar och frågor

Intervjufrågor till eleverna

- Varför går du den här musikkursen?
- Har du något huvudinstrument/ instrument som du helst spelar/är särskilt bra på?
- Vad ägnar du dig helst åt under dina musiklektioner?
- Tycker du att det finns någon skillnad mellan vad killar och tjejer ägnar sig åt under musiklektionerna?
- Vad tror du att den skillnaden beror på?
- Skulle du säga att det finns aktiviteter/instrument som killar inte kan/bör/får ägna sig åt?
- Skulle du säga att det finns aktiviteter/instrument som tjejer inte kan/bör/får ägna sig åt?
- Varför/varför inte?
- Upplever du att killar och tjejer tar olika mycket plats under musiklektionerna?
- Är det några speciella tillfällen då killar/tjejer tar mer plats? I så fall vilka?
- Upplever ni att lärarna gör något för att komma till rätta med detta? I så fall vad?
- Hur skulle du önska att din musikundervisning såg ut?
- Finns det något du skulle önska att du vågade göra på musiken?
Vad?
Vad är det som hindrar dig?
- Hur tror du att könsfördelningen i musikundervisningen kommer se ut om tio år?
- Övriga tankar

Observationsschema

Datum:

Lärare:

Klass:

Antal elever:

Antal flickor:

Antal pojkar:

Kurs:

Aktivitet:

Hur ser lektionen ut?

Upplägg/delmoment

Vad händer?

Skillnad ifråga om aktivitet

Vad gör flickorna?

Vad gör pojkarna?

Talfrekvens

Flickor

Pojkar

Interaktion

Till vem vänder sig läraren?

Hur svarar/deltar eleverna?
Skillnad mellan flickor och pojkar?

Vem tar plats/ drar sig tillbaka?

Vilka uttalade normer/regler verkar finnas?

Förekommer något brott mot dessa normer/regler?
I så fall av vem och hur?

För vem är lektionen anpassad?

Vem gagnas av den?

Observationen genomförd av